

"מורנו" להחזיר עטרה ליושנה

סמיכה לרבנות ללא היתר הוראה

הלכות שמיטה

דמי שביעית

יחידה מספר 13

ביחידה הקודמת ביררנו את גבולות איסור המסחר בפירות שביעית. הזכרנו שם שמסחר בפירות שביעית מתפיס את תמורתם בקדושת שביעית. כלומר, דיני פירות השביעית חלים על תמורתם. העברת קדושה זו משפיעה על מספר הלכות נוספות. לדוגמא, היא מגבילה את הדברים שמותר לקנות בדמי שביעית, וכן את אפשרויות השימוש בפירות שביעית ודמיהם לפרוע חובות שונים. ביחידה זו נעמיק בדברים אלה: הגדרות התפסת קדושת השביעית, הגדרת איסור רכישת דברים מסוימים בדמי שביעית, ושימוש בפירות שביעית ודמיהם לתשלומים שונים. דבר נוסף שמתרחש בזמן המסחר הרגיל הוא שקילת הפירות. נעייין בפרטי איסור שקילת פירות שביעית ונעמוד על מהותו.

שביעית תופסת דמיה

ביחידה הקודמת הזכרנו את הדין שפירות השביעית תופסים את דמיהם. נעייין במקור הדברים:

תלמוד בבלי מסכת סוכה דף מ עמוד ב

שביעית תופסת את דמיה, שנאמר כי יובל היא קדש תהיה לכם, מה קדש תופס את דמיו ואסור - אף שביעית תופסת את דמיה ואסורה. אי מה קדש תפס דמיו ויוצא לחולין, אף שביעית תופסת את דמיה ויוצאת לחולין - תלמוד לומר תהיה - בהוייתה תהא. הא כיצד? לקח בפירות שביעית בשר - אלו ואלו מתבערין בשביעית, לקח בבשר דגים - יצא בשר ונכנסו דגים, לקח בדגים יין - יצאו דגים ונכנס יין, לקח ביין שמן - יצא יין ונכנס שמן. הא כיצד? אחרון אחרון נכנס בשביעית, ופרי עצמו אסור

מן הדברים עולות שתי הלכות: דיני שביעית לעולם אינם סרים מהפרי עצמו. ובכל זאת, דיני השביעית חלים על מה שניתן בתמורה לפרי. אם התמורה הוחלפה בתמורה אחרת, דיני השביעית סרים מהתמורה הראשונה ועוברים לתמורה השנייה. וכן על זה הדרך.

מדוע מכירת פירות השביעית אינה מסירה את קדושתם?

מדוע ההקדש נמכר, נפדה ויוצא לחולין, ואילו דיני שביעית נותרים על פירות השביעית גם אחרי מכירתם?

רשימות שיעורים (רי"ד סולובייצ'יק) מסכת סוכה דף מ עמוד ב

נראה שההבדל בין הקדש לשביעית בדין פרי ראשון שהקדש יוצא לחולין ולא שביעית הוא משום שהקדש חל בקדושת פה, מה שאין כן קדושת שביעית שחלה מאליה, וקדושה הבאה מאליה אינה מתחללת מהפרי הראשון לעולם. החלוק בין פרי ראשון לבין פרי שני הוא בכך שקדושת פרי ראשון דשביעית חלה מאליה מן השמים, וקדושת פרי שני חלה ע"י מעשה אדם. משום כך בהקדש דהוי דבר הנדור שוה פרי ראשון לפרי שני, דהא קדושת פרי ראשון דהקדש מתהווה ע"י מעשה נודר ולא חלה מאליה מן השמים עוד יתכן לומר שבפדיון דברים קדושים יש שתי הלכות - דין קנין ודין תפיסת דמים. בהקדש חל הפדיון מטעם קנין על פי גזירת הכתוב, "ונתן הכסף וקם לו", ולפיכך גם פרי ראשון דהקדש יוצא לחולין. אולם בשביעית אין החלול חל מדין קנין, אלא שהוא חלות מדין תפיסת דמים

הגרי"ד מציע שני הסברים:

- קדושת השביעית חלה על הפרי בידי שמיים, לכן אין בכוחנו להסיר את קדושתה. לעומת דברים שבני אדם הקדישו למקדש, בכוחם של בני האדם לפדות אותם.
- הקדש עובד בשני מישורים: מה שהוקדש קדוש, והוא בבעלות של ההקדש (רכוש המקדש). פירות השביעית, לעומת זאת, אינם בבעלות של ההקדש. אלא שיש עליהם חלות של קדושת שביעית. כאשר

הקדש נפדה, הוא יוצא מבעלות ההקדש, וקדושתו סרה. אך כאשר פירות שביעית נקנים, הבעלות איננה משפיעה על ההלכות החלות על הפירות, כמו קדושתן. הרב בלומנצוייג ממשיך ומחדד את האפשרות הראשונה:

שיעורי עיון שביעית (הרב אליהו חיים בלומנצוייג) "שביעית תופסת דמיה" עמוד 120

מדוע בהקדש הקדושה עוברת, בעוד שפירות השביעית נשארים בקדושתם גם לאחר התפשטות הקדושה? האחרונים תלו זאת בהבדל במקור הקדושה..... תשובה זו של האחרונים מעט קשה: הרי גם קדושת נטע רבעי חלה מאליה, ללא פעולת האדם, ובכל זאת האדם יכול להפקיע אותה לגמרי? .... יש קושי מסוים בהגדרת הפירות כקדושים: במה הדבר מתבטא? הם אינם אסורים לזרים, וניתן לאכלם בטומאה. האם הקדושה באה לידי ביטוי רק בתפיסת הדמים? הדבר קשה, הרי גם עבודה זרה תופסת את דמיה! ייתכן שמושג הקדושה קשור ליעוד ... הם מיועדים לשימוש מסוים, ויעוד זה עומד בבסיס האיסורים השונים. 'לאכלה ולא להפסד', 'לאכלה ולא לסחורה'. האיסורים אינם עומדים בפני עצמם, כאיסורי כלאיים וכדו', אלא הם תוצאה של הייעוד: 'לאכלה'. אמנם נראה שאין להסתפק בכך, ושהשימוש בלשון 'קדושה' מלמד על נקודה עמוקה של שיוך הפירות לקב"ה, "ושבתה הארץ שבת לה".... פירות השביעית שייכים באופן בסיסי לה', והיעוד של האכילה הוא האופן בו הותר לאדם להשתמש בהם. לעומת זאת, פירות נטע רבעי שייכים באופן בסיסי לאדם, אלא שרובצת על גביהם מצוות אכילה לפני ה'. פירות נטע רבעי אפשר לקחת את הייעוד ולקיים אותו בפירות אחרים, ואילו בשביעית אין שום דרך להרחיב את השימוש בפירות אלו מעבר ליעוד שמאפשר לנו הקב"ה

מה משמעות העברת דיני השביעית למקח שבקצה?

אם כך לכאורה יש לשאול את השאלה ההפוכה: אם דיני השביעית אינם סרים מהפירות, מה משמעות העברת דיני השביעית לחילופי הפירות (וחילופי חילופיהם)? מדוע שדינים יחולו על דמי השביעית בכלל? ביחידה הקודמת למדנו את שיטת חכמי ספרד. נראה את הדברים בלשון הרמב"ן:

חידושי הרמב"ן מסכת עבודה זרה דף סב עמוד א

וטעמא דמילתא דדבר הראוי לאכילה הואיל ונתפס בקדושת שביעית ואפשר לנהוג בו קדושת שביעית מותר, אבל דמים שאי אפשר לנהוג בהם קדושת שביעית כגון חלוק אסור דמפקע להו מקדושתיהו ולא קרינא בהו לאכלה. ולפרוע חובו בפירות שביעית נמי משום האי טעמא אסור, דכיון דדמי הפירות נשאין בידו ואינן נתפסין הואי לה סחורה

מן הרמב"ן עולה שהתורה מעוניינת שלאדם יהיה מקור לאכילה מהטבע בשביעית. לכן היא מפקירה את פירות השביעית. נניח שאדם אינו רוצה לאכול פירות. הוא רוצה לאכול שווארמה. אומר הרמב"ן: הוא בהחלט רשאי להמיר את פירות השביעית במאכל אחר. יתכן ובכדי להגיע למאכל השני עליו לעבור מספר שלבים נוספים. רוב מוכרי השווארמה לא יקבלו פירות בתמורה. אך את הפירות ניתן למכור בכסף, ובכסף לקנות שווארמה. במקרה זה, דיני השביעית יחולו גם על השווארמה, שהרי היא האוכל שהקב"ה סיפק לאותו אדם. ובכל זאת, דיני השביעית אינם סרים מהפירות הקדושים. ברם, מוסכם על הפוסקים שניתן להתנות שהקדושה תישאר על הכסף שבאמצע ההליך (ולא על המוצר שבקצה):

חידושי מנחת שלמה שביעית פרק ח משנה ז

אם אומר בפירוש שאינו רוצה להעתיק את הקדושה על הדמים על ידי המקח, נשאר הכל כמו שהיה, כיוון שאין הקדושה חלה על השלישי (כלומר, על החפץ שנקנה עם הכסף שקיבל תמורת פירות שביעית) אלא על ידי יציאת השני (הכסף שקיבל תמורת פירות השביעית) לחולין, ברור הדבר שאי אפשר שיצא לחולין בעל כרחו

מכירת פירות שביעית מחילה קדושה על תמורתם, אם ירצה או לא ירצה. אך כאשר קונה חפץ חדש באמצעות הכסף, בכוחו להתנות שדיני השביעית לא יסורו מהכסף (החזון איש פוסק בדומה לכך בסימן י אות יג). בהמשך נראה הגבלות לדין זה.

השלכה מפתיעה לרצון התורה שפירות השביעית יהיו "לאכלה"

למדנו ביחידה 9 שמצד אחד נאמר בתורה "ולבהמתך ולחיה אשר בארץ תהיה כל תבואתה לאכול". מצד שני, "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה" – לאכילתכם דווקא. למדנו שם שישנה היררכיה, עדיפות, שפירות השביעית ישמשו למאכל אדם, גם אם הם ראויים למאכל בהמה.

לאור הבחנת חכמי ספרד, שדמי שביעית נועדו לשמר את תודעת האכילה מידו הרחבה של הקב"ה, גם בתוצרים הנקנים בעזרת פירות שביעית, היררכיה זו משפיעה על הלכות הקנייה בדמי שביעית:

תוספתא מסכת שביעית (ליברמן) פרק ה הלכה יט

מוכרים אוכלי אדם ואוכלי בהמה ליקח בהן אוכל אדם, ואין מוכרין אוכלי בהמה ליקח מהן אוכלי בהמה, ואין צריך לומר אוכלי אדם ליקח בהן אוכלי בהמה

אדם לקח קש ותבן של שביעית. כפי שלמדנו ביחידה 9, קדושת השביעית שבתבן מבוססת על ייעודה למאכל הבהמה. אך אם האדם מוכר את התבן, אסור לו לקנות מאכל בהמה אחר. מדוע? לכאורה ניתן להציע שתי סברות:

א. כל דבר שקדוש בקדושת שביעית שניתן לנצל לאדם או בהמה בשווה, חובה לנצל לשימוש של האדם. הכסף הזה יכול לשמש למאכל אדם או בהמה בשווה, ולכן ישנה חובה לשמש לאוכל של אדם.

ב. ברגע שהתבן נמכר, עברנו לדיני דמי שביעית, שמטרתן היא שהאדם יהיה מודע לאכילה מתוך יד ה', דבר שמתקיים על ידי אכילת האדם.

לכאורה נפקא מינה בין ההצעות תהיה מצב בו אין הבדל בין אפשרויות השימוש של פירות השביעית ובין תמורתם. לפי האפשרות הראשונה, מכירת פירות השביעית לא יצרה אפשרויות שימוש נוספות, ולכן דינם לא ישתנה. לפי האפשרות השנייה, עצם המכירה מחייבת לנצל את הפירות דווקא כאכילה משלחנו הרחב של הקב"ה. ובירושלמי רבי אימי אומר את הנפקא מינה הזאת בשם רבי יוחנן:

תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת שביעית פרק ז הלכה א

אמר להן רבי מאיר: מחמיר אני בדמין מן העיקר, שהשמן של שביעית מדליקין בו, מכרו ולקח בהן שמן – אין מדליקין בו. רבי אימי בשם רבי יוחנן: החליף שמן בשמן – שניהם אסורים. כיצד הוא עושה? רבי חזקיה בשם רבי ירמיה: מחליף שניהם של חולין. החליף יין בשמן, כמה דאת אמר: יין אין סכין אותו, ודכוותה שמן אין מדליקין

רבי מאיר ממשיך את דין המשנה לא רק על שימושים של אדם ושל בהמה, אלא גם על שימוש של אדם ואכילה של אדם. רבי אימי מסביר השלכות מפתיעות: מותר להדליק נרות בשמן זית של שביעית. אך אם החליף את השמן, אפילו בשמן נוסף של שביעית, אסור להדליק נרות עם אף אחד מהם! ובדומה לכך לגבי השימושים השונים, שאינם אכילה, של יין ושמן.

כאמור, מתוך נפקא מינה זו נראה שיש הלכה מיוחדת ביחס לדמי שביעית המחייבת את האכילה בדווקא (ולא רק הרחבת אפשרויות הניצול, שהרי השמן הראשון זהה לשמן השני).

ברם, בירושלמי עולה עצה עוד יותר מפתיעה: ניתן להחליף את שניהם לחולין. הא כיצד? לשני אנשים יש שמן זית הקדוש בקדושת שביעית. עתה החליפו את הבקבוקים זה בזה. רבי מאיר לימד אותנו כי יש להתייחס לשני בקבוקי היין כדמי שביעית, לחומרה (ולכן אסור להדליק נר בעזרת שמן זה). החידוש הנוסף הוא שמכיוון שהכרענו שההלכה מתייחסת לשניהם כדמי שביעית, ממילא אם ימכור את דמי השביעית בכסף, הכסף החדש יחשב דמי שביעית, והשמן ייאבד את קדושתו, כדן דמי שביעית! ברם, הר"ש מבאר אחרת:

ר"ש מסכת שביעית פרק ז משנה ב

כיצד הוא עושה? מחליף שניהן של חולין, כלומר שיסברו דשניהם של חולין שהוחלף בשביעית

כלומר, הכוונה איננה שכך ניתן להוציא את שמן השביעית לחולין. הכוונה היא שיש להחמיר בשמן השביעית כאילו גם חלה עליו דיני דמי שביעית, כדי שאנשים שאינם יודעים שמדובר בשמן של שביעית יחשבו שמותר להדליק שמן שנקנה בדמי שביעית. כלומר, כוונת הירושלמי היא שיש להתייחס לשמן גם כפירות שביעית, וגם כדמי שביעית. הרב טיקוצ'ינסקי פוסק את הדברים:

ספר השמיטה פרק ח אות ב סעיף ד

ישנה חומרה בדמי שביעית מה שאין בפירות שביעית, דאלו פירות שביעית הם לכל צרכיכם, וכגון שמן העומד להדלקה מותר גם להדליק בו, ואילו קנה בדמי שביעית שמן צריך דווקא לאכלו ואסור להדליק בו. כמו כן אם קנה בדמי שביעית פרי העומד גם לצביעה, שאם היה פרי זה של שביעית היה מותר לצבוע בו, ועכשיו שהוא דמי שביעית אסור לצבוע בו

שם סעיף ה

ולא עוד, אלא אפילו מכר שמן של שביעית, לא יקנה בדמיו שמן להדלקה

סעיף ו

וגדולה מזו שמענו, שאפילו החליפו זה בזה שמן בשמן, ושניהם של שביעית – שניהם אסורים בהדלקה

סעיף ז

ועוד דין חדש למדנו, והוא היסוד לדינים הללו: שהדלקה או צביעה שמותרת בפרי שביעית העומד לאכילה, זהו רק לבעלים, אבל לכשנמכר הפרי לאחר, צריך הלוקח רק לאכול, ואינו רשאי להשתמש בו לאותם הצרכים שהיה רשאי להשתמש בו. והכלל שבדבר הוא דהיתר הדלקה וצביעה, אף ששימוש זה איננו דבר שכלה בזמן הביעור.... זהו דווקא בבעלים, אשר לו מנכר ומדכר שהוא פרי שביעית. אבל לקונה, שלא מנכר ומדכר שהוא פרי שביעית, הוי הפרי כמו דמיו אצל בעל הבית, ואסור להשתמש בו לצרכים שאינם של כילוי בזמן הביעור

גדר וטעם באיסור סחורות שאי אפשר לנצל בקדושה

נשוב ונחיד את הדברים שלמדנו מהרמב"ן (בשיעור זה, ובשיעור הקודם בשם הריטב"א):
לשיטתם, תהליך העברת דיני השביעית ממקח למקח עד שמגיע למוצר שבקצה נועדה לאפשר לכל אדם לאכול בעזרת פירות השביעית (ולא בהכרח את פירות השביעית עצמם). בכדי לוודא שזה יקרה, קדושת השביעית עוברת ממוצר למוצר, עד למוצר שבקצה. כך התורה מודאת שבסוף התהליך יירכש מוצר הקצה המתאים. נפרק זאת לשני שלבים:

- א. קדושת השביעית עוברת ממוצר למוצר, ואסור לפגוע בקדושה זו.
  - ב. אסור לנצל את פירות השביעית כדי להרויח מהם, אלא הם צריכים להיות מנוצלים לאכילה.
- א' היא הגדרה הלכתית (בניסוח הישיבות "גדר") שנועדה לתוצאה המנוסחת ב-ב' (בניסוח הישיבות "טעם").
א' מתאר את המנגנון שהתורה מייצרת בכדי לשמר את המטרה, המנוסחת ב-ב'. במקום בו שני הדברים אינם בהכרח הולכים יחד, יש לברר איזה מהם גובר. נדגים זאת בעזרת עיון במשנה:

משנה מסכת שביעית פרק ח משנה ח

אין לוקחין עבדים וקרקעות ובהמה טמאה מדמי שביעית. ואם לקח יאכל כנגדן
ניתן להציע שתי אפשרויות מדוע אסור לקנות עבדים וכדו' בדמי שביעית:
א. מכיוון שאין אפשרות לנצל אותם בהתאם לדיני שביעית, המעות מתחללים שלא כדו'
בהתאם לגדר (המנוסח באות א' לעיל), ניתן לפרש שהמשנה אומרת שאסור לרכוש עבדים וכדו', מכיוון שרכישה זו מונעת את ניצול הקדושה שבדמי השביעית. לאור הבנה זו, הגאון מקרלין מציע פתרון, באיזו דרך מותר לרכוש עבדים וכדו' בדמי שביעית:

חידושי יד דוד שביעית פרק ה הלכה ג

אין שום איסור לקנות בהמה טמאה (וכן עבדים וקרקעות) בעד פירות שביעית בסתם או בעד דמי שביעית, רק שיודיע לו הדין דאין מתחללין על זה, ויודע המוכר שנשארו המעות בידו בקדושה

לפי הגאון מקרלין, הבעיה בקניית עבדים וכדו' בדמי שביעית היא שדיני השביעית שחלו על הדמים ילכו לאיבוד (לא ברור בדבריו מה קורה אם אינו מתנה כך עם המוכר. אפשרות אחת היא שהקדושה פוקעת מהכסף בקניין זה, והוא האיסור. לחילופין יתכן שהקדושה נותרת על הדמים, אך ללא הודעה מפורשת סביר שהם לא ינוצלו כראוי, והאיסור הוא יותר מעין לפני עיוור, בהכשלת המוכר בשימוש במעות שביעית שלא כהלכה). אין אפשרות לנצל את הבהמה או העבד באופן המתאים לדיני שביעית (האם אפשר לקיים בהם "הנאתו וביעורו באים כאחד", כפי שלמדנו ביחידה 9? על כך עיינו בהרחבות). ברם, אם יתנה מראש עם המוכר שהכסף יעמוד בקדושתו, הרי שהקדושה שבכסף לא נפגעה. לכן הוא פוסק שמותר לעשות כך.

❖ **הרחבות – האם אפשר לומר על בהמה טמאה שהנאתה וביעורה אינם חלים כאחד?**

ב. "לאכלה ולא לסחורה" אומר שאסור להפיק מהכסף שנתקבל סחורות אחרות, אלא רק אוכל החזון איש מפרש את המשנה בצורה הפוכה בדיוק:

חזון איש שביעית סימן יג אות יג

הא דתנן משנה ח' בלקח עבדים וקרקעות ובהמה טמאה יאכל כנגדן, יש לפרש בלקח מדמי שביעית, ופירש שלא יתחללו, אלא יהיו הדמים בקדושת שביעית ביד המוכר, וכי האי גוונא לא חייל קדושה על העבדים ועל הבהמה, ומכל מקום יש כאן (איסור) משום סחורה, כיוון שלקח כנגדן דבר שאין משמשין בו פירות שביעית, ויאכל כנגדן משום קנס. אבל אם לקח בהמה טמאה על מנת שיצאו הדמים ותיקדוש הבהמה, אפשר שאין איסור בדבר, כיוון שאפשר

לחלל הבהמה על מאכל, אין כאן סחורה. ואם נימא דכיוון דהשתא מחלל על הבהמה הטמאה אסור, אם כן גם על המטבע יהיה אסור .... ומכל מקום אפשר דאיכא איסורא דרבנן ליקח עבדים וקרקעות דלמא לא יחללנו

החזון איש אומר שפשט המשנה הוא שהקונה מתנה עם המוכר שקדושת השביעית שבדמים תישאר בכסף. אין כאן פגיעה בקדושה שבדמים, אך יש כאן החטאה גדולה של מטרת התורה! המטרה היא שאדם לא יהווה מפירות השביעית, אלא רק יאכל באמצעותם, כפי שניסחנו באות ב' לעיל. קדושת הכסף לא נפגעה, אך האדם שקטף את הפירות קנה בהם סחורה.

שימו לב שבכך החזון איש מצמצם את ההיתר שלמדנו לעיל, שניתן להתנות עם המוכר שקדושת השביעית תישאר בדמים. אף הגרש"ז מסכים עם הגבלה זו.

נפרט את הדין העולה מן המשנה בצורה שונה: יש שלוש אפשרויות מה קורה לקדושה שבדמי השביעית כאשר קונה איתם סחורה שאין אפשרות לנצל בכפוף לדיני השביעית:

- א. התעלמות מקדושת הדמים: בכך ודאי שיש איסור.
- ב. הסכמה שהקדושה תישאר בכסף: היד דוד אומר שתנאי והודעה שכזאת פותרים את האיסור, מכיוון שהקדושה שבכסף איננה נפגעת. החזון איש אומר שזה לא פותר דבר. הבעיה היא עצם זה שהוא מרוויח מפירות שביעית, ואת זה לא פתרנו!
- ג. הסכמה שהקדושה תעבור לבהמה הטמאה: היד דוד אומר שזהו האיסור, מכיוון שאין אפשרות ליהנות מהבהמה בצורה המתאימה לדיני שביעית. החזון איש אומר שאם קדושת השביעית עברה לבהמה, וכולם מודעים לכך, עדיין לא נעשה איסור. כרגע מוטל על הקונה להמיר את הבהמה במשהו אחר, בו ניתן לקיים את דיני השביעית. ברם, החזון איש מסיים את דבריו ואומר שבכל זאת, יתכן ובמשנה כלול איסור לעשות כך, שמא יטעה ולא ינצל את המקח כראוי.

בס"ק הקודם החזון איש מוכיח שהאיסור אינו תלוי בפגיעה בקדושה, אלא ברווח:

חזון איש שביעית סימן יג אות יב

אף על גב שנותן פירות שביעית בהקפה לפרוע בשמינית, ואותן הפירות שהוא נפרע אינן קדושים בקדושת שביעית ... היה ראוי לפי זה לתת פירות שביעית שיפרענו בפעולה כמו תספורת ומסע ספינה, שהרי הפירות בקדושתיהן, מכל מקום אסרינן ... שמעינן מכאן שצריך שיהיה הדבר שלוקח כנגדו של שביעית משמש באותו התשמיש של הפירות שמכר, ואז לא חשיב סחורה

מדוע אסור לשלם על שירותים או לפרוע חובות עם פירות שביעית? לגבי דמי שביעית מובן יותר: הכסף אמור להיות מנוצל בקדושה, ובדרך זו הוא אינו מנוצל בקדושה. אך מדוע אסור לשלם על שירותים בעזרת פירות השביעית עצמם? לכאורה דיו שידיע למוכר שמדובר בפירות שביעית! מסיק החזון איש שהאיסור אינו עצם הפגיעה בקדושת השביעית, אלא הרווח ממנו. הגרש"ז כותב דברים דומים:

חידושי מנחת שלמה שביעית פרק ח משנה ח

בלוקח בפירות שביעית עצמן עבד או בהמה טמאה, שהפירות אינם מתחללים, אם כן מה איכפת לן אם מקבל עבורם עבד, בא סוף סוף שפיר מתקיים גם קרא ד"לאכלה", שהרי הם נאכלים ביד הלוקח בקדושת שביעית! .... מכל מקום אסור משום סחורה, כיוון שקונה על ידם מידי דלאו אכילה נינהו, ורק במוכר ומקבל דמים רואין את הדמים כדבר מאכל.... ומטעם זה נראה ברור שאין לוקחים בדמי שביעית עבדים, גם אם יתנה שהדמים יישארו בקדושתן, משום דסוף סוף הוי סחורה

היד דוד מוכיח את שיטתו מלשון הרמב"ן:

חידושי הרמב"ן מסכת עבודה זרה דף סב עמוד א

וטעמא דמילתא דדבר הראוי לאכילה הואיל ונתפס בקדושת שביעית ואפשר לנהוג בו קדושת שביעית מותר, אבל דמים, שאי אפשר לנהוג בהם קדושת שביעית, כגון חלוק, אסור, דמפקע להו מקדושתיהו ולא קרינא בהו לאכלה

כלומר, אם אין אפשרות לקיים בהם את דיני פירות שביעית, הקדושה אינה עוברת אליהם כלל. לאור זאת הגאון מקרלין מכריע שמותר לקנות את הדברים שקדושת שביעית איננה חלה עליהם, אלא שצריך להודיע למוכר שהכסף נותר בקדושתו.

הגרש"ז ער לכך שלכאורה הדברים קשים לשיטתו ושיטת החזון איש:

חידושי מנחת שלמה שביעית פרק ח משנה ח

מצד הסברא היה נלענ"ד שאם עבר וקנה בפירות שביעית עבד וקרקע, נתפסים גם הם בקדושת שביעית, כמו מטבע, לעניין זה שחייב לקנות בהם דווקא דברי מאכל, כי לא נזכר בשביעית כלל דבעינן "כסף" .... ברם צ"ע טובא, דמהרמב"ן והריטב"א במסכת עבודה זרה משמע שעבדים וקרקעות ובהמה טמאה אינם נתפסים כלל בקדושת שביעית. אך צ"ע בהבנת הדבר, הן אמנם דבמטבע יכולים לקנות בקל כל דבר, טפי מבשאר דברים, מכל מקום בלא שום דרשא מנלן חילוק זה?

תמיהתו מקבילה לדברי החזון איש: החזון איש אומר שאין איסור בעצם העברת קדושת השביעית לבהמה הטמאה, ובלבד שיהיה ברור שהתהליך טרם הגיע לקיצו. הקונה צריך למצוא דרך להמיר את המקח הנוכחי באוכל. אם הוא אינו עושה זאת, אלא משתמש בבהמה כמות שהיא, האיסור אינו בעצם הרכישה, אלא בבחירה לעצור את התהליך בשלב הזה.

כפי שלמדנו, החזון איש גם מציע לבאר שיש איסור דרבנן בעצם רכישת הסחורות הללו, מכיוון שסביר שהם לא יוחלפו באוכל. אך בהתאם לשיטתו ושיטת הגרש"ז, עולה שאין איסור "ולא לסחורה" בעצם רכישת המוצרים הללו, אלא בהפיכתם למוצר הקצה, והימנעות מניצול דמי השביעית לאכילה.

סחורה ותשלום

מעבר לאיסור לרכוש דברים שאי אפשר להשתמש בהם בקדושת שביעית, אסור גם לשלם עם פירות השביעית עבור שירות, אלא אם כן ניתן לזהות תמורה הקדושה בקדושת שביעית:

משנה מסכת שביעית פרק ח משנה ה

אין נותנים לא לבייר ולא לבלן ולא לספר ולא לספן אבל נותן הוא לבייר לשתות ולכולן הוא נותן מתנת חנם

ר"ש מסכת שביעית פרק ח משנה ה

בייר - חופר בורות ואינו נותן לו מדמי שביעית שיתן לו מים לתשמישו אלא דווקא לשתות כדתני סיפא אבל [לא] לבהמתו ולמשרה ולכביסה

רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ו הלכה יא

אין נותנין מהן לא לבלן ולא לספר ולא לספן ולא לשאר האומנין, אבל נותן הוא למי שדולה מים מן הבור להשקותו מים, ומותר ליתן מפירות שביעית או מדמיהן לאומנין מתנת חנם

בגמרא מבואר שתשלום על עבודה עם פירות שביעית כלול בציווי "לאכלה - ולא לסחורה":

תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף סב עמוד א

תניא: החמרין שהיו עושין מלאכה בפירות שביעית - שכרן שביעית .... דיהבינן להו שכר מפירות שביעית, נמצא זה פורע חובו מפירות שביעית, והתורה אמרה: לאכלה - ולא לסחורה!

אך יש מקום מפתיע בו יש תשלום בפירות שביעית על דבר שאינו נאכל!

תלמוד בבלי מסכת קידושין דף נ עמוד ב, נב עמוד א

משנה: ומעשה בחמש נשים ובהן שתי אחיות, וליקט אדם אחד כלכלה של תאנים, ושלחן היתה ושל שביעית היתה, ואמר הרי כולכם מקודשות לי בכלכלה זו, וקיבלה אחת מהן על ידי כולן, ואמרו חכמים: אין אחיות מקודשות. גמרא: אמר רב: שמע מינה ממתניתין ... המקדש בפירות שביעית - מקודשת

מן המשנה עולה שהמקדש בפירות שביעית - מקודשת. ברם, רב מעיר על כך שיש בזה חידוש. לכן הוא אומר "שמע מינה", כלומר התחדש לנו לאור זאת שהמקדש בפירות שביעית - מקודשת. אכן הקידושין חלים, אך האם מותר לעשות כך?

תוספות מסכת עבודה זרה דף סב עמוד א

פורע חובו מפירות שביעית שזה משתכר בפירות שביעית ולאו לאכלה קרינא ביה .... אף על פי שאמרנו שאסור לפרוע חובו מפירות שביעית משום דלאו 'לאכלה' הוא, מכל מקום לקדש אשה מותר, אף על גב דלאו לאכלה הוא, כדאמרין פרק האיש מקדש 'מעשה באחד שקידש חמש נשים בכלכלה של שביעית ואמרו חכמים אין אחיות מקודשות, הא אחרות מקודשות', וטעמא דמשום פריה ורביה אקילו ביה רבנן. ומיהו יש לדחות דהתם דיעבד, אבל לכתחילה אסור

בעלי התוספות מתלבטים אם מותר לקדש אישה בפירות שביעית או לא. לפי האפשרות הראשונה, מותר לקדש בפירות שביעית. זו קולא מיוחדת מפני המצווה הגדולה שבפריה ורביה. לפי האפשרות השנייה אכן אסור, אך הקידושין חלים.

עם כל החשיבות העצומה במצוות פריה ורבייה, כיצד חז"ל יכולים להקל ולהתיר איסור תורה? היה מקום לומר שמצוות עשה תדחה איסור עשה, או משהו מעין זה, כמו שמופיע פעמים רבות בש"ס ובראשונים. אך לא כך בעלי התוספות כותבים. הם כותבים שחז"ל הקלו. משמע שבעלי התוספות סוברים שמדובר באיסור דרבנן בלבד!

חזון איש שביעית סימן יג אות כו

הא דאין פורעין חוב מפירות שביעית, אינו משום סחורה ... אלא כשם שאין מוכרין מאכל אדם ליקח מאכל בהמה, דחשיב כמשמש כפירות שביעית שלא כדרך הנאתן, הכא נמי כשפורע חובו חשיב כלקח דבר שאינו מהשתמשות פירות שביעית ונראה דאיסור זה הוא מדרבנן, וכמו שכתב תוספות עבודה זרה דמשום פרייה ורבייה אקילו רבנן, ואף למאי לכתבו שם לדחות, יש לומר דלא הקילו רבנן לכתחילה, אבל האיסור הוא מדרבנן, והלכך הקילו בקצו מזונותיו עליו, אף על גב דתנן (פרק ה) לא יתנו לספר, והכא מותר ליתנו לשכיר והשכיר עושה עבודתו בשכרן, אלא כיון שפסק עמהן מזונות והוא נותן להן על שלחנו נראין כאנשי ביתו

נראה שהחזון איש מבין שקידושין אינם מקח ככל מקח. קידושי אישה אינם מקנים תמורה. ובכל זאת, צריכים להוציא עליהם כסף. לכן יתכן ויש איסור דאורייתא, "לאכלה ולא לסחורה", ויש איסור דרבנן, לפרוע חובות עם פירות (או דמי) שביעית. במקרה הראשון, נעשה תחליף בין חפץ ופירות השביעית. לכך יש כללים, ואם הם לא נעשים כראוי, הדבר אסור מדאורייתא. במקרה השני מדובר בפרעון חוב בעזרת דמי השביעית. קדושת השביעית איננה עוברת לחפץ אחר, ולכן אין אפשרות לזהות בכך את האיסור "לאכלה ולא לסחורה", מכיוון שאין כאן סחורה. אך מדובר בפעולה הדומה מאוד לסחורה, ולכן היא אסורה מדרבנן. עתה מובן יותר ההבדל בין ההסבר הראשון והשני של בעלי התוספות. לפי ההסבר הראשון, מכיוון שמדובר באיסור דרבנן, חז"ל יכולים להקל משום פריה ורבייה. לפי ההסבר השני לא ברור אם מדובר באיסור דרבנן או דאורייתא. כך או כך, הגמרא איננה מתכוונת לומר שמותר לקדש אישה בפירות שביעית, אלא שהאיסור אינו פוגע בחלות הקידושין.

❖ הרחבות – האם קבלת פירות שביעית כשליחה לקידושין זו שליחות לדבר עבירה?

ר"י הזקן מבאר מהו החידוש בכך שהמקדש בפירות שביעית מקודשת:

תוספות ר"י הזקן קידושין דף נב עמוד א ד"ה בחמש

ואף על גב דאמר רחמנא 'לאכלה ולא לסחורה', לא אמרינן קידושין שהאישה נקנית בהם כסחורה דמי. אי נמי, דלא אמרינן דלא הוי קידושין, דלאו ממונו הוא, אלא כיוון שזוכה בו, ממונו הוא לכל דבר

מהו החידוש בדברי רב? ר"י הזקן מציע שתי אפשרויות:

א. קידושי אישה אינם 'סחורה'. לכן אין עליהם איסור סחורה בפירות שביעית

נשווה זאת לדברי הירושלמי:

תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת שביעית פרק ח הלכה ח

אמר רבי יוסי: זאת אומרת שאסור ליקח אשה מדמי שביעית, דלכן מה בין הקונה אשה מה בין הקונה שפחה?

בעלי התוספות מתלבטים אם כוונת רב בבבלי היא שמותר לקדש אישה בפירות שביעית, או שאסור לקדש, אך אין האיסור מונע מהקידושין לחול. רבי יוסי ודאי שמצדד כאפשרות השנייה בתוספות, ואף אומר שאין הבדל בין מקח ובין קידושין.

מן הדברים עולות שלוש הבנות ביחס לקידושי כסף:

מדברי רבי יוסי בירושלמי משמע שהקידושין הם מקח ככל מקח אחר. אולי זהו מקח משמעותי יותר, מורכב יותר, וכן על זה הדרך, אך אין זה משנה את הדבר הבסיסי, שמדובר במקח.

מדברי ר"י הזקן נשמע שאין להשוות בין קידושין לבין מקח כלל. אין בכך איסור סחורה, או קרוב לה, מפני שזו אינה סחורה, כלל. מדובר בחלות שמחילים על ידי נתינת כסף, וכלל לא בסחורה.

נשמע שבעלי התוספות מחפשים מקום ביניים. קידושין אינם מקח או סחורה. אך ודאי שהכסף הוא תשלום. לכן הם מדמים את זה לפריעת חוב.

לאור זאת השיטות מובנות יותר: לפי הירושלמי, הקידושין הם מקח, ולכן הם אסורים (ברם הקידושין חלים). לפי ר"י הזקן הם אינם מקח כלל, ומותר לקדש בפירות שביעית. לפי בעלי התוספות הם פריעת חוב, דבר האסור מדרבנן, אך מפני פריה ורבייה הקלו.

❖ הרחבות – קניין ובעלות בקידושי אישה

נעבור לאפשרות השנייה שמעלה ר"י הזקן:
ב. פירות שביעית באמת נכנסים לבעלותו של הזוכה בהם
 רש"י אומר דבר דומה:

רש"י מסכת קידושין דף נב עמוד א

המקדש בפירות שביעית מקודשת - ולא אמרינן לאו ממונו דזוכה בהן נינהו, אלא כיוון דזכה בהן, ממונו הוא לכל דבר. אי נמי, דלא תימא "לאכלה", אמר רחמנא, ולא לדבר אחר האחרונים מחדדים את החידוש שבדבר:

פני יהושע מסכת קידושין דף נב עמוד א

וקשיא לי מהיכא תיתי נאמר דלאו ממונא דזוכה נינהו לקדש את האשה? .....
 נראה עיקר כדפרישית מעיקרא בכונת רש"י, דסלקא דעתך אמינא דלא מיקרי ממונא, כיון דאיכא קדש, וכדאמרינן פרק לולב הגזול [דף מ' ע"ב] דילפינן קדש מהקדש, קמ"ל דלא איתקש להכי

עצמות יוסף מסכת קידושין דף נב עמוד א הלכה א

פיסקא אמר רב ש"מ המקדש וכו'. תוסי' המקדש בפירות שביעית פירש בקונטרס ולא אמרינן לאו ממונו הוא לקדש בו את האשה כיון דלא בא מטעם זכייה. ויש לדקדק היכי סליק אדעתיה דלא יהא מקודשת, ומ"ש מכל הפקר דעלמא דכיון דזכי איניש בגויה הוי כשלו לגמרי. ונראה דהיינו אומר דמי למקדש בחלקו דמשלחן גבוה קזכו, הכא נמי רחמנא זכי ליה

שו"ת מהרי"ט חלק א סימן קנ

תמוה מאוד! היכי תיסק אדעתך דדבר שלא בא לו אלא מטעם זכיה לא חשיב ממונו לקדש בו את האשה?
 ואפשר שכוונתם לומר דהא קמשמע לן נטל פירות שביעית וקדש בהם שלא פירש בשעה שנטלם שזכה לעצמו דאיכא למיחש שמא לא גביה מתחילה אלא על דעת לתתו להם בתורת קידושין וכמגביה מציאה לחבירו הוא דלא קני המגביה וכסבור שיש לו זכות בפירות שביעית דרחמנא זכי ליה בעודם שם במחובר ויכול הוא לקדש בהם ולא נתכוון לזכות לעצמו ולא ממונו הוא קמשמע לן דכיון דאגביה זכה בה ונעשה ממונו לכל דבר ואפילו תימא דהכי בעי למילף התם נוטל פירות בסתם לקדש בו את האשה עדין אין ראייה לנדון דידן דודאי ליכא מאן דטעי בהכי דפירות שביעית הפקר ולית ליה זכיה בגויה אבל פירות שלפנינו כיון דאיכא דעת אחרת מקנה אותו סבור הוא שמשנהיחם לפניו זכה בהם.

ועוד אפשר דהתם כשלקט לעצמו בפירוש עסקינן, וקמשמע לן ... דלא תימא כיון דאסיקמתה דמלכא הוי משלחן גבוה קזכו חשיב כפועל שאוכל אצל בעל הבית דאמרינן התם דאי משל שמים הוא אוכל לא מצי יהיב לבניו ולאשתו שאין לו אלא מה שלועס ואוכל ולהכי כתיב לכם לאכלה אין לך בו אלא משעת אכילה ואילך ומינה נמי ילפינן דלא מצי למעבד סחורה ולא להפסד דהיינו צביעה וכיוצא בה דלאכלה כתיב קמשמע לן דכיון שזכה בה ממונו הוא לכל דבר כאדם הזוכה מן ההפקר דשביעית מדין הפקר הוא ומינה ילפינן דכתיב 'והשביעית תשמטנה ונטשתה יש לך נטישה אחרת שהיא כזו, ואי זו? זו הפקר'

ההסבר הראשון של המהרי"ט הוא שהאדם קטף פירות, ומיד קידש בהם נשים. האם במצב זה, בו הקטיף נעשה עבורו, אנו סומכים על כך שהוא קודם זכה בהם לעצמו? שהרי אם הוא לא זכה עבור עצמו, הוא מקדש אותן בפירות שאינם שלו! על כך אומר רש"י שאנו מניחים שהוא אכן זוכה לעצמו קודם.
 האפשרות השנייה משיבה אותנו להבנות בדיני הפסד שעסקנו בהם ביחידה 10. ביחידה 10 השתמשנו במשל הקידוש הקהילתי. לכל אדם יש זכות לקחת וליהנות מהקידוש, ובכל זאת יש תנאי שימוש. המהרי"ט אומר דבר דומה ביחס למקח. אם אפשרויות השימוש בפירות מוגבלים לתנאים חברתיים (או לתנאים של הנותן – הקב"ה), ניתן לראות זאת בשני אופנים: אפשר לומר שהפירות הם של הזוכה בהם, ואף על פי כן יש תנאי שימוש. לחילופין, אולי נכון יותר לומר שהפירות אינם שלו כלל, אלא יש לו רשות לאכול אותם, בדומה לאורח? עד כדי כך שתוך כדי השאלה המהרי"ט מעלה שאלה בענייני חושן משפט – האם האוכל שלוקח אורח הוא שלו?

ועוד יש להסתפק באורחים המסובין אצל בעל הבית אם זוכים במתנותיהם משיגביהום או עד שיתנו לתוך פיהם ונפקא מינה שאם אחד מהם ברר והניח לפניו ובא אחד ונטלו אם יכול לאוסרה עליו אי נמי אם בעל הבית עצמו נטלה או שקדש במ את האשה אם היא מקודשת דמסתברא שאינו מזכה להם אלא משיתנו לתוך פיהם

לא ניכנס לשאלה זו במסגרת זו, אך היא מראה את האפשרות השנייה שהמהרי"ט מתעניין בה: בשביעית, כולנו אורחים של הקב"ה, ונהנים מהאוכל של המארח. חידוש גדול יש בכך שבמצב שכזה אכן ניתן להתייחס לאדם הפרטי כבעלים מלא על הפירות, עד כדי שיכול להשתמש בו לקדש בהם אישה (גם אם אסור לעשות זאת).

השלכה אפשרית לדין: סחורה בפירות שנקנו מנכרי

האם יש הבדל בין סחורה בפירות משדה ישראל ופירות שנקטפו על ידי נכרי? לכאורה על סמך לימודנו בעבר ניתן להציע שתי סיבות מדוע יהיה הבדל ביניהם:
א. לפי דברי התוספות שלמדנו ביחידה הקודמת, איסור סחורה חל רק על האדם שקטף את הפירות. הבאנו שם את דברי הגרי"ד, המבאר שהם סוברים כדברי הרמב"ם, שאיסור סחורה הוא בעצם איסור "לא תקצור ... לאכלה". כלומר, הקטיף המותר הוא קטיף לאכילה. קטיף שאינו נעשה לאכילה – אסור. אם כך, אם הנכרי קטף את הפירות (לכאורה שלא בשליחות ישראל), לכאורה ישראל אינו עובר על האיסור. ביחידה 8 הבאנו את דברי הגרי"פ פערלא, האומר דברים דומים. הוא מבאר שזו הסיבה שהרמב"ם אינו מונה את "לאכלה" כאיסור בפני עצמו. הגרי"פ ממשיך את הדברים:

ביאור על ספר המצוות לרס"ג - עשה סא

היה נראה לי לומר בזה לדעת רבינו הגאון ז"ל, דהא דממעטינן מ'לאכלה - ולא לסחורה' וכיוצא בזה, אינו לאו הבא מכלל עשה, או עשה בפני עצמו. אלא קאי אלאו ד'לא תקצור', ולא תבצור'. לומר: דלא אמרתי לך לא תקצור ולא תבצור אלא לסחורה ולשאר דברים, אבל לאכלה מותר... וכל שעשה בהן דבר שאינו בכלל אכילה, עבר למפרע בלאו דלא תקצור. דלזה לא הותרה קצירה ובצירה בשביעית... והיכא שלא היתה הקצירה והבצירה כלל על ידי ישראל, אלא נשרו ברוח, או על ידי בהמה או נכרים, ודאי לית בה איסור אלא מדבריהם
ב. איסור סחורה נובע מהגבלת הבעלות של ישראל:

שו"ת מבי"ט חלק ג סימן מה (חלק א סימן שלו)

נראה לי דמהאי טעמא נמי נקל בדיני הסחורה בפירות שביעית, דהא דאמרין: 'לאכלה ולא לסחורה' היינו בפירות ישראל שלקחום מן ההפקר, משדות ישראל. אבל מה שלקח בדמים פירות שביעית מן הגוי הרי תחילתו בסחורה, ומצי למימר: 'אתינא מכח גברא דלא מצית לאשתועי דינא בהדיה'
רבי מאיר שמחה הכהן מדווינסק מסביר את ההבדל בין איסור סחורה באיסורים אחרים ואיסור סחורה בפירות שביעית, ותוך כדי הדברים מסביר את חידושו של המבי"ט:

אור שמח הלכות מאכלות אסורות פרק ח הלכה יז

כתב המבי"ט ... ביאור דבריו: דאיסור הסחורה בפירות שביעית אינו כמו בשאר איסורים, דחששה רחמנא שמא יאכל וכיוצא בזה, רק דהאיסור הוא משום דשביעית הפקר הוא, וכי מצי זכי להו אמרה תורה רק לאכול, לא לסחורה ולא להפסיד, דזה שיוך בזכות הזוכה ... ואין בידו לסחור אותם, וכיון דסיבתו הוא מההפקר, וגוי לאו בר הפקירה הוי ... ונמצא, דמה דזכי בהפירות זוכה לגמרי, ואין עליהן איסור סחורה. כן נראה לפרש דבריו, כיון שכן תו אינו תופס דמיו, כיון דלא שייך בהו דררא דסחורה, דהגוי זכה בהן לגמרי. וישראל אתי מכחו

למדנו ביחידה 10 שיש מקום להתייחס לאיסור הפסד הפירות כהגבלה קניינית בפירות. אמנם יש לך רשות לזכות, אך אתה זוכה משלחן הציבור, ולא מהשלחן הפרטי. הכלל מגביל את זכויות השימוש בפירות. הגבלה אחת דורשת ניצול מיטבי, הגבלה אחרת מגבילה את המסחר בפירות.
אם כך, אומר האור שמח, כאשר הנכרי זוכה בפירות ומתעלם מהגבלה זו (זו משמעות המושג "אתינא מכח גברא דלא מצית לאשתועי דינא בהדיא" – אני קניתי מאדם שאין לי יכולת להגביל את זכויותיו בהתאם לדין, ממילא קנייני אינו מוגבל), כבר לא שייך להתייחס להגבלה קניינית.
שימו לב לדבריו בסוף: המשמעות אינה רק שמותר לסחור בפירות הללו. המשמעות היא שהכסף גם לא ייתפס בקדושת שביעית. מדוע?

ניכר שהאור שמח הולך כשיטה שהצגנו לעיל בשם החזון איש. איסור הסחורה אינו נובע מקדושה פנימית בפירות, אלא בזכות הקניינית, ובזכות ההשתכרות והרווחה מהפירות. אם דבר זה אינו קיים, לא רק שמותר לסחור בפירות, גם אין דרישה לשמר את דיני השביעית בממון שמרויח.

מעקרונות הקק"ל: ניצול נכון של העצים
 בשנת השמיטה הקב"ה נותן לנו את הארץ "לכם לאכלה", לניצול והשימוש הנכון. ביחידה
 אנו למדים שאמנם הפירות הם של כולם, ובכל זאת אין זה אומר שאין אפשרות למכור את
 הפירות ולנצל אותם לשימוש אחר. זה חלק ממשמעות קבלת הפירות בשבת הארץ: יש זכות
 בפירות, לא רק לאכילה, בתנאי שהניצול נעשה בהתאם להלכות שאנו לומדים.
 הקק"ל עוסק בייעור ומעודד נטיעה. אך פעמים רבות יש צורך גם לעקור נטוע בכדי
 שהעצים לא יפגעו ביער. גם אחרי שעצים אלו נעקרים, הקק"ל עמל על הטיפול והניצול

הנכון בעצים.

למידע נוסף על הטיפול וניצול הראויים שקק"ל עושה בעצים:

https://www.kkl.org.il/files/Accessible-1/afforestation_and_environment/afforestation_and_environment_publications/forest_online_journal/yaar_14/Swan_and_Knaebe.pdf

לסיכום:

מדוע מכירת פירות השביעית אינה מסירה את קדושתם?

במסכת סוכה (דף מ ע"ב) נאמר ששביעית שדיני השביעית חלים על מה שניתן בתמורה לפרי, ואף על פי כן, קדושת השביעית נותרת על הפרי.

מדוע?

הרב סולוביצ'יק מציע שני הסברים:

- א. קדושת השביעית חלה על הפרי בידי שמיים, לכן אין בכוחנו להסיר את קדושתה. לעומת דברים שבני אדם הקדישו למקדש, בכוחם לפדות אותם.
  - ב. הקדש עובד בשני מישורים: הם קדושים, והם בבעלות של הקדש. פירות השביעית, לעומת זאת, אינם בבעלות של הקדש. יש עליהם רק חלוקת של שביעית. כאשר הקדש נפדה, הוא יוצא מבעלות ההקדש, וקדושתו סרה. אך כאשר פירות שביעית נקנים, הבעלות איננה משפיעה על ההלכות החלות על הפירות.
- הרב בלומנצוייג מציע שמושג ה"קדושה" אינו מתייחס לקדושה במובן הטרנסצנדנטי, אלא לייעוד. כפי שלמדנו, אסור לקצור את הפירות אלא בתנאי שייעודם, "לאכלה" יתקיים. מכיוון שכל הקשר שלהם עמנו מבוסס על הייעוד הזה, את הייעוד הזה אין אפשרות להסיר.

מה משמעות העברת דיני השביעית למקח שבקצה?

הרמב"ן (ובעקבותיו יתר חכמי ספרד) מבארים שבשנה השביעית התורה נותנת לנו אפשרות אכילה מהטבע. אפשרות זו מתגלמת בפירות. אם האדם רוצה לאכול משהו אחר, שאינו יכול להשיג מהיבול הטבעי, הקב"ה מאפשר לו להשיג את האוכל שהוא רוצה על ידי מכירת הפירות ורכישת האוכל.

לאור זאת מובן מדוע זה מהותי שקדושת השביעית תחול על המקח שבקצה. רק על ידי קדושה זו משמרים את החותם האלוקי על האוכל, והאדם מסוגל להעריך את זאת שהוא אוכל מתוך ידו הרחבה.

מכירת פירות שביעית מחילה קדושה על תמורתם, אם ירצה או לא ירצה. אך והחזון איש והגרש"ז אומרים שכאשר קונה חפץ חדש בעזרת הכסף, בכוחו להתנות שדיני השביעית לא יסורו מהכסף (החזון איש פוסק בדומה לכך בסימן י אות יג). בהמשך נראה הגבלות לאפשרות זו.

השלכה מפתיעה לרצון התורה שפירות השביעית יהיו לאכלה

בתוספתא נאמר שאם מוכרים פירות שביעית, מותר לקנות בדמיהם אוכל הראוי לאדם בלבד, גם אם פירות השביעית המקוריים נועדו למאכל בהמה. היה מקום להסביר שישנה חובה להשתמש בפירות שביעית בצורה הקרובה ביותר למאכל אדם, אם הדבר אפשרי, ובמקרה זה מכירת הפירות מסיפה אפשרויות שימוש נוספות. אך בירושלמי רבי אימי בשם רבי יוחנן מסביר שרבי מאיר אומר שאפילו אם שני אנשים החליפו שמן של שביעית אחד עם השני, מעתה אסור להשתמש בשמן להדלקה, אלא לאכילה בלבד. מתברר שישנו דין מיוחד, שהשביעית תופסת את דמיה בכדי להעצים את תודעת האכילה משלחנו של מקום. לכן אפילו אם מדובר באותו סוג של פרי, מותר להשתמש לאכילה בלבד. לאחר שהוכרע שהחלפה שכזו תטיל את דיני דמי שביעית על הפירות, ממילא פירות אלו מאבדים את מעמדם כפירות שביעית. לכן מתחדש דבר נוסף – שאם ימכור אותם, קדושת שביעית תתפס בדמים, והם יצאו לחולין. הרב טיקוצינסקי תמה על החידושים הללו, ואף על פי כן פסק אותם להלכה.

גדר וטעם באיסור סחורות שאי אפשר לנצל בקדושה

כאמור, שימור הקדושה העוברת ממוצר למוצר נועדה לשמר את תודעת האכילה מידו הרחבה של הקב"ה. השאלה היא מה קורה כאשר יש פער בין ההגדרה, שהקדושה נשמרת במוצר, לבין המטרה, של ניצול הפירות לאכילה. המשנה (שביעית ה, ח) אומרת שאסור לקנות עבדים קרקעות ובהמה מדמי שביעית. הגאון מקרלין בספרו 'יד דוד' מציע פתרון: ניתן לקנות מה שרוצים עם דמי שביעית, בתנאי שמסכם עם המוכר שהכסף נותר בקדושתו. מדבריו עולה שהמוקד הוא שימור קדושת השביעית. שהרי האדם מכר פירות שביעית, קיבל כסף בתמורה, ועתה, במקום לאכול מיד ה' הרחבה, הוא מעביר את הכסף, המיועד לאכילה זו, לאדם אחר. אמנם המטרה, שהקוטף יאכל מידו הרחבה של ה', לא התקיימה. אך לא הייתה פגיעה בקדושת השביעית, ולכן הוא מתיר. הוא מוכיח את דבריו מלשון הרמב"ן. בלשון הרמב"ן נשמע שאסור לקנות עבדים בדמי שביעית מפני שמפקיע את קדושתם. משמע שאם הקדושה איננה פוקעת אין בכך בעיה.

החזון איש מפרש את המשנה באופן הפוך בדיוק. המטרה היא שהאדם לא ירוויח מפירות השביעית, אלא יאכל באמצעותם. למרות שקדושת השביעית לא נפגעה, המטרה של התורה נפגעה, ולכן זה אסור. לאור זאת, החזון איש והגרש"ז מצמצמים את ההיתר להתנות עם המוכר שהקדושה תישאר בכסף. אסור לעשות זאת בכמות מסחרית ולקנות בהמה (שאיננה כשרה) עבד או קרקע בעזרת מכירה שכזו. החזון איש מוכיח את הדברים מהאיסור לשלם על שירותים בעזרת פירות שביעית. מדוע אסור לתת פירות שביעית בתמורה לעבודה שנעשתה, ובלבד שיאמר לפועל שהפירות קדושים בקדושת שביעית? מכאן הוא מוכיח שאסור להרוויח מפירות השביעית, גם אם טכנית הקדושה איננה נפגעת. הגרש"ז כותב דברים דומים.

סחורה ותשלום

כאמור, המשנה במסכת שביעית (ה, ח) אומרת שאסור להשתמש בפירות שביעית או דמיהם כתשלום על שירותים ועבודה. במסכת עבודה זרה (דף סב ע"א) מבואר שאיסור זה כלול באיסור סחורה. במסכת קידושין (דף נ ע"ב, ובהמשך נב ע"א) נאמר שהמקדש בפירות שביעית – מקודשת. תוספות (במסכת עבודה זרה, שם) דנים בשאלה אם כוונת הגמרא היא רק שהקידושין תקפים, למרות שאסור לעשות "סחורה" מעין זו בפירות שביעית, או שגם מותר לעשות זאת, מפני שהקלו מפני פריה ורביה. מלשון זו, שחז"ל הקלו מפני פריה ורביה, החזון איש מסיק שתשלום על דברים שאין בהם ממשות (כמו על שירות, ובמקרה זה – על הקידושין) אסור מדרבנן בלבד (הוא מעיר שגם לפי השיטה האוסרת לקדש אישה בפירות שביעית, אין זה אומר שהאיסור הוא דאורייתא. מכך שבעלי התוספות אינם טורחים לבאר שיש הבדל מהותי בין השיטות משמע ששני התירושים מסכימים שהאיסור הוא מדרבנן, השאלה היא אם חז"ל הקלו משום פריה ורביה או לא).

ר"י הזקן מציע שתי אפשרויות מהו החידוש בכך שהמקדש בפירות שביעית מקודשת: א. אמנם קידושין נעשים באופן של מקח, אך האישה איננה סחורה, ולכן אין בכך איסור. יש לציין שבירושלמי רבי יוסי אומר שאסור לקדש אישה בפירות שביעית, כשם שאסור לקנות אישה בפירות שביעית. לאור זאת הצבענו על שלוש הבנות בקידושין: לפי רבי יוסי בירושלמי: כמקח לכל דבר.

ר"י הזקן: אינה סחורה כלל.
 תוספות: אינה סחורה, אך היא כסחורה. לכן קידושין בדמי שביעית אסורים מדרבנן.
 ב. היינו חושבים שאמנם יש זכות הנאה ושימוש בפירות שביעית, אך אין לנו בעלות על הפירות. אי אפשר לקדש אישה אלא בממון של המקדש. נמצאנו למדים שפירות השביעית נחשבים בבעלותו של הזוכה בהם.
 אף רש"י (בקידושין שם) אומר שאחד החידושים הם שפירות שביעית באמת נחשבים לממונו של הזוכה בהם.
 הפני יהושע ועצמות יוסף מבארים שמכיוון שאוכלים פירות שביעית כאכילה משלחן גבוה, הרי זה כמקדש משלחנו של אחר. מותר לאדם לאכול אצל אדם שהזמין אותו, אך האם יש לו בעלות על האוכל שהוא אוכל, לעניין קידושי אישה? המהר"ט (חלק א סימן קנ) מעלה את השאלה הזאת לאור הסוגיה שלנו.
 לחילופין המהר"ט מציע שמדובר באדם שקוטף לתת לאישה. אם כך, לא ברור שכאשר קטף באמת זכה לעצמו. לפי הסבר זה, המהר"ט מבין שניתן להניח שפירות שביעית שאדם זוכה בהם הם שלו לגמרי. השאלה היא אם במצב כזה הוא אכן התכוון לזכות עבור עצמו.

השלכה אפשרית לדיון: סחורה בפירות שנקנו מנכרי

האם יש הבדל בין סחורה בפירות שקטף ישראל ופירות שקטף נכרי?
 א. לפי בעלי התוספות איסור סחורה הוא רק על הקוטף. הרב סולוביצ'יק והגר"פ פערלא מבארים שהמוכר עובר על "לא תקצור" אלא אם כן הקצירה נעשית לאכלה. אם מישהו אחר קצר, אין איסור תורה במכירה.
 ב. המב"ט אומר שאם נכרי זכה בפירות לעצמו, מותר לקנות מהם. מפני שאינו מנשל בכך את זכותם של האחרים בפירות. באור שמח מחזק את הדברים: כאשר ישראל זוכה בפירות השביעית, הוא זוכה בהם באופן מוגבל, לפי תנאי התורה. אך הנכרי זוכה בהם לפי התנאים שלו. כלומר – ללא הגבלה. מכיוון שהגבלת הסחורה נובעת מהזכות הקניינית המוגבלת, במקרה זה קדושת השביעית לא תתפס בדמים.

תשלומים נוספים בפירות שביעית

האכלת נכרים את פירות השביעית

תוספתא מסכת שביעית (ליברמן) פרק ה הלכה כא

אין מאכילין לא את הגוי ולא את השכיר פירות שביעית, ואם היה שכיר שבת שכיר חודש שכיר שנה שכיר שבוע, או שקצצו מזונותיו עליו, מאכילין אותו פירות שביעית

מה הנושא של התוספתא הזו? רובה המוחלט עוסקת בשימוש בפירות השביעית להאכלת אנשים שמוטל עליו לספק את מזונותיהם. הכלל הוא שאסור לשלם משכורת בעזרת פירות השביעית, אך מי שמוטל עליו להאכילו (גם אם התחייבות זו חחית) – מותר.
 אם כך, מדוע הנכרי מחזק כאן?
 עוד יש לציין שלכאורה בספרא דורשים מן הפסוק להיתר:

תורת כהנים (ספרא) בהר פרשה א אות ז

ואכלו אביוני עמך... ולשכירך - מן הגוי, ולתושבך - מן הגוי, הגרים עמך - לרבות את האכסניא

(האכסניא הם החיל הנכרי ש'תופס קו' באזור מסוים. השלטון המקומי דורש מן העיר הסמוכה לדאוג לכלכל את החיילים)
 הרמב"ם פוסק את התוספתא:

רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ה הלכה יג

פירות שביעית, אין מוציאין אותן מהארץ לחוצה לארץ ואפילו לסוריא, ואין מאכילין אותן לא לעכו"ם ולא לשכיר, ואם היה שכיר שבת או שכיר שנה או שכיר חדש או שקצץ מזונותיו עליו הרי הוא כאנשי ביתו ומאכילין אותו, ומאכילין את האכסניא פירות שביעית

ברמב"ם עולים שני דברים מעניינים: ראשית, יסוד ההיתר של שכירים לזמן הוא ש"הרי הוא כאנשי ביתו". שנית, הלכה זו נאמרת בסמיכות לאיסור הוצאת פירות שביעית לחו"ל. לאור שני דברים אלו, מהר"י קורקוס מסביר שהנושא הוא שמירה על קדושת הפירות:

ר"י קורקוס הלכות שמיטה ויובל פרק ה הלכה יג

אם היינו מפרשים דשכיר האמור כאן {בתוספתא} בשכיר ישראל מיירי, וגוי בכל גונא אסור, אם כן ההיא דספרא פליגא אתוספתא ....

נראה לי דבשכיר גוי מיירי, והכי קאמר: אין מאכילים אותם לגוי דעלמא, וגם לא לגוי שהוא שכיר. דסלקא דעתך אמינא כיון שהוא שכיר הרי הוא כעבדו וכאנשי ביתו, קמשמע לן דאפילו הכי 'להפסד' קרינן ביה, והכתוב אמר: 'לאכלה - ולא להפסד'. אלא אם כן הוא שכיר שבת או שכיר שנה או שקצב עליו מזונותיו, כי אז נקרא מאנשי ביתו. וזהו שדרשו בספרא: 'ולשכירך מן הגוי, ולתושבך מן הגוי'... ומיירי בשכיר שנה, או בקצב עליו מזונות, ולא פליגא אתוספתא

מהר"י קורקוס מסביר כך: הנושא של המשנה הוא האכלת נכרים את פירות השביעית. מותר לתת פירות שביעית לנכרי רק אם הוא חלק מבני הבית של הישראל. סתם כך אסור לתת את הפירות לנכרי, מכיון שהפירות הם של החברה של כלל ישראל. ברם, אם הנכרי עובד אצלו עבודה ארוכת-טווח, ובמסגרת זו ישראל חייב במזונותיו, הוא נחשב כאנשי ביתו לעניין שמותר לתת לו מפירות השביעית. אם הוא רק עושה עבודת שכיר אצלו, אסור. הרב קנייבסקי מבאר את הדברים:

דרך אמונה הלכות שמיטה ויובל פרק ה ס"ק צט

קרא אסמכתא בעלמא, והאיסור להאכיל לגוים הוא מדרבנן, כיוון שאין הגוי נוהג בהן קדושת שביעית. וכן אין מוכרין לגוי מהאי טעמא ... דהוי כעין הפסד, ולא הקילו אלא במיסב על שלחנו של ישראל

גם החזון איש (שביעית סימן יג אות כו) מבאר שהדין הוא דין דרבנן, הפסוק הוא אסמכתא, והקלו בהקשרים מסוימים.

גם אם הדין דרבנן, עדיין יש לבאר מדוע האכלת הנכרי את פירות השביעית כלול ב"לאכלה - ולא להפסד". לכאורה אפשר להציע שני הסברים:

א. מצד קדושת הפירות: מכיוון שלנכרי לא אכפת מקדושת הפירות, אין לסמוך עליו שיאכל אותם כראוי. אם הנכרי אינו מקפיד על קדושתם, אלא מפסיד אותם, הרי שישראל יצר את המציאות בה הנכרי הפסיד את הפירות.

ב. מצד גזל הרבים: למדנו ביחידות הקודמות שלפי חלק מהראשונים והאחרונים, התורה אמרה "לא תקצור (אלא) לאכלה". כלומר, כל ההיתר לקטוף את הפירות הוא בשביל האכילה הפרטית. האם מותר לקצור, או לכונוס, בכדי לתת לאחרים? אם למקבלים גם יש זכות בפירות, לכאורה אין בכך בעיה. לכן מותר לתת פירות שביעית לישראל אחר. אך אין רשות לפרט לקצור בכדי לתת לאלו שאין להם זכות עקרונית בפירות.

אך אחרונים אחרים מבארים את הדין בצורה שונה:

ערוך השולחן העתיד שמיטה סימן כד סעיף ד

בתוספתא תניא... 'אין מאכילין את הגוי ולא את השכיר פירות שביעית'... ולכאורה הא זהו נגד הפסוק 'לך ולעבדך ולאמתך ולשכירך'?

ונראה לעני"ד דלאו משום שיש איסור להאכיל לגוי פירות שביעית, אלא דהכי פירושו: דהנה לפרוע חוב מדמי שביעית אסור דזהו כמו לסחורה ... וזהו ביאור התוספתא: 'מאכילין את האכסניא' - שהרי אין נוטלין שום דבר בעד זה, 'ואין מאכילין את הגוי' - כשאתה חייב להאכילו, שזהו כפרוע חוב, ואפילו 'לא שכיר' ישראל - כשאתה מאכילו בעד שכירותו שזהו כפרוע חוב

ערוך השולחן מבאר שהתוספתא איננה מתייחסת למסירת הפירות לנכרי, אלא לתשלומים שונים שנעשים עם הפירות. כלומר, הדין הוא באיסור סחורה, לא איסור הפסד.

הרב קוק מיישב את הסתירה בין התוספתא והספרי, ולמעשה פוסק את שני הדברים:

שבת הארץ קונטרס אחרון סימן ב

נראה שעיקר הכוונה במה שהוצרכנו לרבות תושב ושכיר ואכסניא הוא שלא נאמר שיהיה כפרוע חוב מפירות שביעית. לפי זה, שאר נכרים שאין בהם משום חוב הלא ודאי מותר להאכילם מהתורה אלא שיש על זה איסור דרבנן משום מעלת קדושת שביעית, ולא גזרו בתושב ושכיר ואכסניא. ולא צריך ריבויא כלל לזה

כלומר, הלימוד שנלמד בספרא נכון – מן התורה אין שום בעיה למסור פירות שביעית לנכרים. אסור לשלם חובות בעזרת פירות שביעית, ללא קשר להיותם נכרים או לא. ברם, מה שנאמר בתוספתא הוא איסור דרבנן מפני מעלת קדושת השביעית.

משלוח מנות מפירות שביעית

בתוספתא מפורטים חובות נוספים שאסור לשלם מדמי שביעית:

תוספתא מסכת שביעית (ליברמן) פרק ז הלכה ט

אחד שביעית ואחד מעשר שני אין פורעין מהן מלוה וחוב, ואין משלמין מהן גמולין, ואין פודין בהן שבויין, ואין עושין בהן שושבינות, ואין פוסקין מהן צדקה, אבל משלחין מהן דבר של גמילות חסדים. וצריכין להודיע

הרמב"ם פוסק את הדברים:

רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ו הלכה י

דמי שביעית אין פורעין מהם את החוב, ואין עושין בהן שושבינות, ואין משלמין מהן תגמולין, ואין פוסקין מהן צדקה לעניים בבית הכנסת, אבל משלחין מהן דברים של גמילות חסדים וצריך להודיע

הרב וחנר מסביר את המשמעות:

שו"ת שבט הלוי חלק ז סימן קפג

הנה ההבדל בין גדר שושבינות לתגמולין דשושבינות הוא חיוב ממון גמור ונגבה בדיינים, מה שאין כן תגמולין שהוא רק כעין פרעון חוב כיון דדרכו לחזור ולגמול חסד עם המתחסד עמו

הרב וחנר מבחין בין שני סוגי מתנות. יש מתנות שההלכה מתייחסת אליהם כחיוב חמי שהמתנה תהיה הודית (הדוגמא של הגמרא במסכת בבא בתרא דף קמה ע"א היא מתנות נישואין, שבזמן הגמרא התייחסו אליהם משפטית כאל חחה לכל דבר ועניין. אדם יכול לתבוע את חברו בבית דין שיתן לו מתנת נישואין, שכן הוא נתן לו מתנה בשעתו). יש סוג אחר, הדומה יותר להרגל חברתי להשיב מתנות במקביל לנתינתן (מסתבר שברוב החברות בימינו מתנות נישואין דומות יותר לסוג השני). ברם, למעשה הרמב"ם אוסר את שניהם. ברם, גרסת הירושלמי מעט שונה:

תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת דמאי פרק ג

תני אחד שביעית ואחד מעשר שני אין נפרעין מהן מלוה וחוב ואין עושין מהן שושבינות ואין משלמין מהן תשלומי ואין פוסקין מהן צדקה לעניים בבית הכנסת אבל משלמין מהם דבר של גמילות חסד וצריך להודיע

ניסוח זה מעניין. עולה ממנו שמותר גם לשלם בעזרת פירות שביעית. לאור זאת, פאת השלחן מביא שיטה החולקת על הרמב"ם:

שו"ת שבט הלוי חלק ז סימן קפג

ועיין בפאת השולחן סימן ז' סעיף י' דיש אומרים שכן משלמין ממנו דבר של גמילות חסד, והיינו אם חבירו שלח לו והוא לא חייב לשלם גמולו ואעפ"כ משלם ושולח אלא דצריך להודיע שהוא של שביעית

משמע שאם אין חיוב בבית דין, אלא רק הרגל ואף תחושת מחויבות חברתית, מותר לשלם את זה בדמי שביעית.

נפקא מינה אפשרית היא משלוח מנות. הרב וחנר מבחין בין שלושה מצבים:

שו"ת שבט הלוי חלק ז סימן קפג

- א. לשלוח משלוח מנות הראשון: כיון דמחויב לפרוע חוב זה של תקנת חז"ל, הדבר נוטה שאסור לשלוח מדמי שביעית או פירות שביעית
- ב. והמקבל, שכבר יצא, אלא שגומל לו ושולח בחזרה: תולה ברמב"ם הנ"ל ויש אומרים שבפאת השלחן, ואיכא מקום להחמיר, אבל מאן דסמך איש אומרים אין מזניחין אותו
- ג. תוספת משלוח מנות, שדרך העולם כהיום לשלוח, פשיטא דמותר לשלוח גם מדמי או מיין שביעית, כיון שאינו בגדר דבר שחייב, ואינו בגדר תשלומי חסד

הראשון הוא חובת המצווה – אם במנה זו מקיים את המצווה, הרב וחנר נוטה לאסור, מפני שפורע חובה מצוותית בעזרת פירות שביעית.

השני הוא החובה החברתית, להשיב משלוח מנות למי ששלח אליו – לכאורה בזה יש מחלוקת בין הרמב"ם והראשונים המובאים בפאת השלחן. השלישית הוא מנה שאיננה מחויבת, מצוותית או חברתית - אם כבר יש לו מנות בהם הוא מקיים את החובה המצוותית, ודי מנות בכדי לצאת ידי החובה החברתית – ודאי שאין איסור לשלוח פירות שביעית (אלא שחובה להודיע שאלו פירות שביעית, בכדי שהמקבל יוכל להתייחס אליהם בהתאם). הגרש"ז חולק על הניתוח של שבט הלוי:

שולחן שלמה עמוד רמא

מותר לקיים מצות משלוח מנות בפירות שביעית, וכן מותר להחזיר משלוח מנות לאחד ששלח לו משלוח מנות מפירות שביעית. משום דמשלוח מנות אינו חוב, דחוב שהוא מחמת מצוה ולא חוב ממון שאפשר להוציאו בדיינים אין בו משום איסור סחורה, ולכן אין בו משום איסור פרעון חוב מדמי שביעית. אבל השולח מנה מפירות שביעית על מנת שהמקבל יחזור ויתן לו מנה, מסתבר דחשיב סחורה ולא משלוח מנות.

הרמב"ם אוסר לתת מתנה המקבילה למתנה הניתנת, מפני שניתן לזהות כאן מעין חוב (גם אם הוא חוב חברתי שאי אפשר לתבוע בבית דין). אך משלוח מנות הוא חובה כלפי שמיא, ולא כלפי אדם. אין מקור לאסור קיום מצווה בעזרת פירות שביעית! תוספתא זו והרמב"ם הזה אינם מהווים מקור לאסור תשלום חובות כלפי שמיא. הרב ז'ולטי חולק על כך. יש מקור מהמשך המשנה!

משנה מסכת שביעית פרק ח משנה ח

אין מביאין קיני זבים וקיני זבות וקיני יולדות מדמי שביעית ואם הביא יאכל כנגדן

רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ו הלכה י

..... ואין מביאין מהן קיני זבים וזבות ויולדות וחטאות ואשמות, ואם הביא יאכל כנגדן

משנת יעבץ הלכות שמיטה ויובל פרק ו הלכה י

נראה בדעת הרמב"ם ... הא דאין מביאין קרבנות חובה מדמי שביעית, זהו משום דהוי כפורע חובו מדמי שביעית ... דכיוון שהוא חייב להביא את הקרבן, אם כן כשמביאו מדמי שביעית הרי זה כפורע חובו ודמי שביעית ... לפי זה נראה דהוא הדין שאין לקיים מצוות משלוח מנות בפירות שביעית, כיוון שיש עליו חיוב לשלוח מנות בפורים אם כן הרי זה כפורע חובו מדמי שביעית

❖ הרחבות – אם מציע משלוח מנות מדמי שביעית, והמקבל מוחל, האם עבר על איסור סחורה?

הרב שלמה זלמן רווח מחלק בין חובות המוגדרות כחוב שיש לפרוע, ומצוות שאינן מוגדרות כך:

יבולי השדה חוברת א עמודים רו-רז (הרב שניאור זלמן רווח)

לעניות דעתי יש עדיין מקום לדון בזה, שהנה ... גם לענין צדקה והוא הדין לענין פדיון שבויים אם לא פסקו עליו מותר ליתנו מפירות שביעית... ולא אמרינן שזה כפורע חובו מפירות שביעית, ועל כרחך כיון שזה מצוה אינו ענין לפריעת חוב, לבד אם פסקו עליו ... אם כן נראה דשפיר מותר לשלוח מנות בפורים מפירות שביעית, כיון שזה שלו, ויכול בהחלט לשלוח מזה. ואין זה נראה כפריעת חוב, כיון שזה מצוה ... יש להוסיף ש ... במצווה דרבנן אין חשש של פריעת חוב, ואם כן משלוח מנות אינו אלא מצווה מדרבנן, ואין חשש לפריעת חוב

קרבנות נחשבים חוב ממוני שעל האדם לפרוע. הרב רווח מסביר שחובת משלוח מנות איננה מוגדרת כחובה שיש לפרוע, אלא יש מצווה לתת לחברו. לאור זאת, גם הרמב"ם היה מסכים שמותר לשלוח משלוח מנות מפירות שביעית.

הרב יוסף ליברמן מציע טעם וסברא לכך:

משנת יוסף חלק א סימן כז

ויש למצוא עוד טעם להיתר בדיעבד, על פי מה שכתב בשו"ת כתב סופר (אורח חיים קלט) לחדש ... דמשלוח מנות שאני, שהוא בין לעניים ובין לעשירים, כי כן דרך אוהבים ששולחים זה לזה מסעודת שמחה, ואם כן יש לומר שיוצא כששולח משלוח מנות ממעות מעשר לעני, כיון שאין כאן חיוב נתינה, אלא העיקר לקרב הנייתא, ואם כן כשנותן לו מעשר עני על כל פנים משמח לבו, והשיג תכלית מבוקשו... וגם אם לכתחילה לא נסמוך על זה, כיון שנשאר בצריך עיון, אבל בדיעבד כשכבר שלח, יש לצרף סברא זו כסניף להיתר.

הרמב"ם מתייחס למתנת נישואין, וכדו'. מטרת מתנת הנישואין היא לספק לזוג הצעיר כדי מחסורם, בכדי להתחיל את חיי המשפחה שלהם בצורה טובה. לכן יש צורך בהוצאה ממונית. אך מטרת משלוח המנות איננה לספק ממון, אלא לקרב את הדעת בין הבריות. ראייה לכך: אם המטרה היא לספק ממון, לכאורה היו קובעים שיש לתת משלוח מנות דווקא לאדם שחסר לו ממון. אך יוצאים ידי חובת משלוח מנות גם בנתינה למי ששלחנו מלא מכל טוב. מוכח שמטרת המצווה היא קירוב הלבבות, לא מסירת ממון. לכן אין צורך לזהות הפסד ממוני בכדי לצאת ידי חובת המצווה.

לסיכום:

האכלת נכרים את פירות השביעית

בתוספתא נאמר שאסור להאכיל את הנכרי או השכיר פירות שביעית, אך אם מדובר בשכיר לטווח ארוך, או שחייב במזונותיו – מותר.

לעומת זאת, בתורת כהנים דורשים "ולשכירך" – מן הגוי.

הרמב"ם פוסק שאסור להאכיל לנכרי או לשכיר, מותר לשכיר טווח ארוך, מכיוון שהוא כאנשי ביתו. למדנו שתי שיטות שהן שלושה:

- א. יש איסור להאכיל את הנכרי פירות: מהר"י קורקוס – מכיוון שהפירות שייכים לכלל ישראל. מותר להאכיל אותו במסגרת היותו חלק מהבית של ישראל, לדוגמא, אם הוא שכיר טווח ארוך.
  - ב. יש איסור להאכיל את הנכרי פירות: החזון איש והרב קנייבסקי – מדרבנן, מחשש שהנכרי לא יקפיד על קדושת הפירות.
  - ג. האיסור הוא איסור פרעון חובות: ערוך השלחן – התוספתא מניחה שהסיבה שהוא מאכיל נכרי היא מפני חוב המוטל עליו. אין איסור מיוחד בנכרי, כלל, אלא רק איסור להאכיל שכיר, יהא ישראל או נכרי.
- הרב קוק מכריע כשניהם – מדאורייתא האיסור הוא לפרוע חובות בדמי או פירות שביעית. מדרבנן אסור להאכיל את הנכרי, מפני מעלת פירות השביעית (גם אם אין בכך פרעון חוב).

משלוח מנות מפירות שביעית

בתוספתא נאמר שאסור לפרוע חובות שונים בעזרת פירות שביעית, אך מותר לשלוח משום גמילות חסדים. הרמב"ם פוסק את הדברים.

בירושלמי הניסוח הוא שמותר "לשלם" גמילות חסדים בפירות שביעית. פאת השלחן כותב שיש חולקים על הרמב"ם, ואומרים שגם אם מתייחסים לגמילות חסדים כחוב, מותר לפרוע בדמי שביעית. כיצד הבחנה זו משפיעה למעשה על משלוח מנות? הרב וזנר מבחין בין שלושה מצבים:

- א. חובת המצווה – אם במנה זו מקיים את המצווה, הרב וזנר נוטה לאסור, מפני שפורע חובה מצוותית בעזרת פירות שביעית.
- ב. החובה החברתית, להשיב משלוח מנות למי ששלח אליו – לכאורה בזה יש מחלוקת בין הרמב"ם והראשונים המובאים בפאת השלחן.
- ג. מנה שאיננה מחויבת, מצוותית או חברתית - אם כבר יש לו מנות בהם הוא מקיים את החובה המצוותית, ודי מנות בכדי לצאת ידי החובה החברתית – ודאי שאין איסור לשלוח פירות שביעית (אלא שחובה להודיע שאלו פירות שביעית, בכדי שהמקבל יוכל להתייחס אליהם בהתאם).

הגרש"ז חולק על הרב וזנר, ואומר שמשלוח מנות אינו חוב כלל, ולכן אין שום איסור לשלוח פירות שביעית במשלוח המנות. היעב"ץ משווה את הדברים להבאת קינים למקדש. זו חובה כלפי שמיא, ואסור לפרוע אותה מדמי שביעית. לשיטתו האיסור אינו מהצד החברתי של משלוח מנות, אלא מצד החוב ההלכתי, המחייב להוציא ממנו ולתת לחברו כדי לקיים את המצווה. הרב שלמה זלמן רווח חולק על כך. הוא אומר שהמדד הוא הגדרת המצווה. הגדרת הבאת קינים היא שהאדם יביא קינים. בכדי לעשות זאת עליו להוציא ממון (גם אם מדובר בציפור שהוא זכה בה מן ההפקר עכשיו – עליו לקחת את הציפור שלו ולהביאה למקדש). הגדרת משלוח מנות היא הקבלה של חברו, לא ההוצאה הממונית שלו. לכן אין השוואה בין הדברים. במשנת יוסף מבאר יותר: הגדרת מצוות משלוח מנות היא לשמח את חברו ולהרבות שמחה ורעות. הדברים הללו אינם תלויים בהכרח בכמות הכסף המושקעת וכדו', אלא בתשומת הלב של אדם לרעיו, דבר שאין לו בהכרח תג מחיר ממוני.

מכירה במשקל

משנה מסכת שביעית פרק ח משנה ג

אין מוכרין פירות שביעית לא במדה ולא במשקל ולא במנין ולא תאנים במנין ולא ירק במשקל

תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת שביעית פרק ח הלכה ג

למה? כדי שימכרו בזול. וישקלו בליטרא וימכרו בזול? אם אמר את כן, אף הוא אינו נוהג בהן בקדושה

בירושלמי אומרים שאסור לשקול או למדוד את פירות השביעית בשעת מכירתם כדי שהמכירה תעשה בזול. מקשים: אין צורך למנוע את המשקל. אפשר פשוט לקבוע שפירות שביעית תמיד יימכרו יותר בזול! עונה הגמרא: אף הוא אינו נוהג בהם קדושה.

ניתן להבין את תשובת הירושלמי בשני אופנים:

- א. המשך הדברים הקודמים. המטרה היא למכור בזול, אך באופן שיעודד שמירה על קדושתם. אם ימדדו אותם כרגיל וימכרו אותם במחירי מבצע, אנשים דווקא יזלזלו בפירות, ולא ישמרו על דיני השביעית.
- ב. תשובה חדשה. בעצם הסיבה איננה בכדי שהמכירה תהיה בזול, אלא בגלל שבעצם השקילה יש זלזול בפירות.

את דברי הרמב"ם לכאורה אפשר להבין כשתי האפשרויות:

רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ו הלכה ג

כשמוכרין פירות שביעית אין מוכרין אותן לא במדה ולא במשקל ולא במנין, כדי שלא יהיה כסוחר פירות בשביעית, אלא מוכר המעט שמוכר אכסרה להודיע שהוא הפקר ולוקח הדמים לקנות בהן אוכל אחר

ניתן לדייק מהמילים "כדי שלא יהיה כסוחר פירות בשביעית", כלומר, לא לזלזל בפירות ולעשות בהם דרך מסחר. ברם, מסוף הדברים נשמע שצריכים לאותן שהפירות נמכרים בזול, ורק בכדי לקנות בעזרתם פירות אחרים.

גם פירוש המשניות אינו לגמרי חד:

רמב"ם על משנה מסכת שביעית פרק ח משנה ג

אסור לו למכרו כדרך שמוכרים שאר דברים בשאר שנים, כדי שלא ייראה כסוחר בפירות שביעית, אלא צריך להראות משהו מעין ההפקר שבפירות שביעית, והוא שימכור אכסרא, והדמים שמקבל הם דמי שביעית וחלים עליהם דיני דמי שביעית

לכאורה אפשר להציע שלושה מוקדים בדברי הרמב"ם:

- א. שלא יראה כסוחר בהם – מפני שזה זלזול בפירות השביעית.
- ב. "משהו מעין ההפקר" – במקביל לדברי הירושלמי על מכירה בזול, בכך הוא מראה שאמנם הוא מוכר, אך ידע שאין לו זכות מלאה בפירות.
- ג. מוכר אכסרה והדמים שמקבל הם דמי שביעית – כלומר, עושים בדרך זו בכדי למנוע שכחה וחוסר תשומת לב, שיש לנהוג בדמים כדיני שביעית.

הרא"ש מבאר שהירושלמי מתכוון לומר שני טעמים נפרדים:

רא"ש מסכת שביעית פרק ח משנה ג

פירוש: מתוך שנמכרין באומד נמכרים בזול. ופריך: וישקלו בליטרא ויצוו למוכרם בזול? ומוסיף עוד טעם לדבר, דמתוך ששינו ממכרם מדרך כל השנים, ינהג בהם קדושת שביעית, ולא אתי לזלזולי בהו, וגם נמכרים בזול

לפי הרא"ש יש כאן שתי מטרות – לעודד מכירה בזול, ותזכורת לקונה שינהג בהם בקדושת שביעית. המקדש דוד מצטט את דברי הגר"א, ומסביר שכוונתו דומה לטעם שהצענו בשם הרמב"ם לעיל:

מקדש דוד סימן נט אות ה

אין מוכרים פירות שביעית לא במידה ולא במשקל וכו' כתב בשנות אליהו שהוא משום בזיון, ועל כרחך משום בזיון קדשים

כלומר, בעצם זאת ששוקל את פירות השביעית למכירה יש זלזול בקדושה שבהם. יתכן והגר"א מסיק את דבריו מהמשך דברי הירושלמי שם:

תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת שביעית פרק ח הלכה ג

טבח כהן שנתמנה לו בכור, מהו מקטעתא קופדין ומזבנתא גוא שוקא? רבי ירמיה סבר מימר שרא מן הדא את שדרכו ליאגד בבית אוגדין אותו בשוק אמר רבי מנא כל גרמה היא אמרה דהוא אסור שלא יהא כעושה סחורה בגופו

ידיד נפש שביעית פרק ח הלכה ג

טבח קצב כהן שנתמנה לו בכור (ואסור למכור בכור במשקל) האם מותר לו לחתוך את הבשר בבית ולמוכרו בשוק? רבי ירמיה סבר להתיר ורצה ללמוד זאת מכאן: "את שדרכו ליאגד בבית אוגדין אותו בשוק" (וגם בבשר הבכור, כיון שרגילים לחתכו בבית חתיכות חתיכות, מותר למוכרו בשוק). אמר רבי מנא (אין זה דומה, אדרבה) כל עצמה של משנה מלמדת אותנו שזה יהיה אסור, שלא יהא כעושה סחורה בגופו של הבכור

כמובן שלא נעמיק במסגרת זו בהלכות בכור. אך השוואת האמוראים בין איסור שקילת פירות שביעית ואיסור שקילת בשר בכור הבהמה עשויה ללמד שאיסור המשקל קשור לקדושת הפירות, בדומה לקדושת הבכור.

השלכת המחלוקת לשקילות שונות

יש מספר חומרות אפשריות שניתן להסיק משיטת הגר"א. לדוגמא, מקובל שבקניית פירות שביעית מנכרי אין איסור בכך שהנכרי שוקל את הפירות. האם מותר לקונה היהודי לשקול את הפירות עבור עצמו? הרב שטרנבוך דן בכך ומביא שהמהרי"ל דיסקין החמיר בזה:

שמייטה כהלכתה פרק ד סעיף ו

ומיהו אין הדבר ברור, ואולי הגה"ק לחומרא בעלמא נהג. והעיקר שאין אסור לקנות מגוי, אף שהגוי שוקל, ולא קפדינן אי הגוי שוקל, אבל המחמירים יזהרו בעצמם לא לשקול, לחוש לשיטת הגר"א

מכיוון שהנכרי הוא שסוחר בפירות, התורה איננה מטילה עליו שלא לשקול אותם בדרך סחורה. אם איסור השקילה הוא רק במסגרת קנייה מישראל, הרי שאם הקנייה היא מנכרי, לכאורה אין זה משנה אם הנכרי שוקל או ישראל. אך לפי הגר"א, מעשה השקילה בהקשר של מקח הוא זלזול בקדושה שבפירות. אם הנכרי בוחר לשקול – שישקול, אך אל לישראל ליטול חלק בפעולת הזלזול. הרב בנימין זילבר דוחה את דבריו:

שו"ת אז נדברו חלק י סימן מה

מאחר שגם דעתו שם שעיקר איסור משקל על המוכר, אין לנו לחדש איסורים על הלוקח מכח שיטת הגר"א, שאינו מבורר כלל שיטתו.... ובכלל בעיקר אנו נקטינן שאין קדושה ממש על פירות שביעית, ואין מצוות אכילה כמו בתרומה וקדשים, למה נחמיר באיסור משקל דרבנן? וכל הראשונים דלא כתבו הטעם של בזיון, מוכח דהם לא סוברים כן

השלכה נוספת היא שקילה של פירות מאוצר בית דין. בהמשך נעמיק בנושא חשוב זה. לעת עתה נסתפק ברקע הנדרש לענייננו.

מערכת אוצר בית דין פועלת באופן הבא: הקהילה (בימינו הכוונה היא לקהילת הצרכנים) איננה מסוגלת לצאת לשדות וללקט את פירות השביעית הנמצאים שם. מצוקה זו מטופלת על ידי גוף הלכתי-ציבורי, בית הדין, הממנה אנשים כשליחים שלו, שילכו וילקטו את היבול עבורם. שליחים אלו זכאים לתשלום על עבודתם. תשלום זה אינו על הפירות, אלא על העמל של הלקיטה והובלת היבול למקום נוח יותר לאיסוף של הקהילה. ובכל זאת, אך סביר הוא שאדם שמקבל שני קילוגרמים של יבול ישלם יותר מאדם שמקבל קילוגרם אחד, מפני שיותר יבול דורש יותר עמל ומשא.

האם מותר לשקול את היבול בכדי לאמוד את החלק היחסי שעל כל אדם לשלם? לכאורה לפי הגר"א דבר זה אסור, שכן יש במעשה זה זלזול בפירות. הרב זילבר ממשיך ומסביר שאיסור השקילה הוא רק שקילה לצורך קנייה של הפירות. את פירות אוצר בית דין לא קונים, אלא רק משלמים על העמל שנעשה בהבאתם לצרכן.

לעניין אוצר בית דין שנהוג באיזה מקומות המנהג ששוקלין, ומסתמא נעשה על פי חכמים, ואולי על פי מה שהנהיג מרן החזון איש. והטעם דנקטינן דעיקר הוא משום סחורה. וכאן שהחנווני הוא רק שליח של הקונים, מותר גם לשקול, ופשוט דבזה כל אחד יכול לשקול. ואפשר דבזה עדיף יותר, דלא שייך בזיון אלא במה דנמכר כדרך הסוחרים, וכאן אין בזה שם של סחורה. וכן מבואר בפוסקים, דלשקול בביתו וכדו', שאינו קשור למסחר – מותר

וכן פוסק הרב קנייבסקי:

דרך אמונה הלכות שמיטה ויובל פרק ו הלכה ב

כשעושין אוצר ב"ד אין לחוש לאיסור סחורה שהרי אין כאן סחורה ולא לדמי שביעית שהדמים משלמים עבור הטירחא לא עבור הפירות ולכן מותר בלי הקפה ומותר לארוז ולמדוד כי אין כאן מכירה נראה שהרב וייטמן, יותר מכל רב אחר, מנסה להתוות את הדרך לקראת יצירת מערך של אוצר בית דין כלל-ארצי. הוא גם מעודד להחמיר בנושא של השקילה:

לקראת שמיטה ממלכתית במדינת ישראל שער רביעי סעיף 7 עמוד 172

עדיף, אם אפשר, שלא לגבות הוצאות בשקילה מדוקדקת ומדויקת, אלא להסתפק בהערכות ובגביית תשלום לאריזה, כפי שנעשה במספר מקומות

לסיכום:

מדוע מכירת פירות השביעית אינה מסירה את קדושתם?

במסכת סוכה (דף מ ע"ב) נאמר ששביעית שדיני השביעית חלים על מה שניתן בתמורה לפרי, ואף על פי כן, קדושת השביעית נותרת על הפרי.

מדוע?

הרב סולוביצ'יק מציע שני הסברים:

ג. קדושת השביעית חלה על הפרי בידי שמיים, לכן אין בכוחנו להסיר את קדושתה. לעומת דברים שבני אדם הקדישו למקדש, בכוחם לפדות אותם.

ד. הקדש עובד בשני מישורים: הם קדושים, והם בבעלות של הקדש. פירות השביעית, לעומת זאת, אינם בבעלות של הקדש. יש עליהם רק חלות של שביעית. כאשר הקדש נפדה, הוא יוצא מבעלות ההקדש, וקדושתו סרה. אך כאשר פירות שביעית נקנים, הבעלות איננה משפיעה על ההלכות החלות על הפירות.

הרב בלומנצוייג מציע שמושג ה"קדושה" אינו מתייחס לקדושה במובן הטרנסצנדנטי, אלא לייעוד. כפי שלמדנו, אסור לקצור את הפירות אלא בתנאי שייעודם, "לאכלה" יתקיים. מכיוון שכל הקשר שלהם עמנו מבוסס על הייעוד הזה, את הייעוד הזה אין אפשרות להסיר.

מה משמעות העברת דיני השביעית למקח שבקצה?

הרמב"ן (ובעקבותיו יתר חכמי ספרד) מבארים שבשנה השביעית התורה נותנת לנו אפשרות אכילה מהטבע. אפשרות זו מתגלמת בפירות. אם האדם רוצה לאכול משהו אחר, שאינו יכול להשיג מהיבול הטבעי, הקב"ה מאפשר לו להשיג את האוכל שהוא רוצה על ידי מכירת הפירות ורכישת האוכל.

לאור זאת מובן מדוע זה מהותי שקדושת השביעית תחול על המקח שבקצה. רק על ידי קדושה זו משמרים את החותם האלוקי על האוכל, והאדם מסוגל להעריך את זאת שהוא אוכל מתוך ידו הרחבה.

מכירת פירות שביעית מחילה קדושה על תמורתם, אם ירצה או לא ירצה. אך והחזון איש והגרש"ז אומרים שכאשר קונה חפץ חדש בעזרת הכסף, בכוחו להתנות שדיני השביעית לא יסורו מהכסף (החזון איש פוסק בדומה לכך בסימן י אות יג). בהמשך נראה הגבלות לאפשרות זו.

השלכה מפתיעה לרצון התורה שפירות השביעית יהיו לאכלה

בתוספתא נאמר שאם מוכרים פירות שביעית, מותר לקנות בדמיהם אוכל הראוי לאדם בלבד, גם אם פירות השביעית המקוריים נועדו למאכל בהמה. היה מקום להסביר שישנה חובה להשתמש בפירות שביעית בצורה הקרובה ביותר למאכל אדם, אם הדבר אפשרי, ובמקרה זה מכירת הפירות מוסיפה אפשרויות שימוש נוספות.

אך בירושלמי רבי אימי בשם רבי יוחנן מסביר שרבי מאיר אומר שאפילו אם שני אנשים החליפו שמן של שביעית אחד עם השני, מעתה אסור להשתמש בשמן להדלקה, אלא לאכילה בלבד. מתברר שישנו דין מיוחד, שהשביעית תופסת את דמיה בכדי להעצים את תודעת האכילה משלחנו של מקום. לכן אפילו אם מדובר באותו סוג של פרי, מותר להשתמש לאכילה בלבד.

לאחר שהוכרע שהחלפה שכזו תטיל את דיני דמי שביעית על הפירות, ממילא פירות אלו מאבדים את מעמדם כפירות שביעית. לכן מתחדש דבר נוסף – שאם ימכור אותם, קדושת שביעית תתפס בדמים, והם יצאו לחולין. הרב טיקוצינסקי תמה על החידושים הללו, ואף על פי כן פסק אותם להלכה.

גדר וטעם באיסור סחורות שאי אפשר לנצל בקדושה

כאמור, שימור הקדושה העוברת ממוצר למוצר נועדה לשמר את תודעת האכילה מיזו הרחבה של הקב"ה. השאלה היא מה קורה כאשר יש פער בין ההגדרה, שהקדושה נשמרת במוצר, לבין המטרה, של ניצול הפירות לאכילה.

המשנה (שביעית ח, ח) אומרת שאסור לקנות עבדים קרקעות ובהמה מדמי שביעית.

הגאון מקרלין בספרו 'יד דוד' מציע פתרון: ניתן לקנות מה שרוצים עם דמי שביעית, בתנאי שמסכם עם המוכר שהכסף נותר בקדושתו. מדבריו עולה שהמוקד הוא שימור קדושת השביעית. שהרי האדם מכר פירות שביעית, קיבל כסף בתמורה, ועתה, במקום לאכול מיד ה' הרחבה, הוא מעביר את הכסף, המיועד לאכילה זו, לאדם אחר. אמנם המטרה, שהקוטף יאכל מידו הרחבה של ה', לא התקיימה. אך לא הייתה פגיעה בקדושת השביעית, ולכן הוא מתיר. הוא מוכיח את דבריו מלשון הרמב"ן. בלשון הרמב"ן נשמע שאסור לקנות עבדים בדמי שביעית מפני שמפקיע את קדושתם. משמע שאם הקדושה איננה פוקעת אין בכך בעיה.

החזון איש מפרש את המשנה באופן הפוך בדיוק. המטרה היא שהאדם לא ירוויח מפירות השביעית, אלא יאכל באמצעותם. למרות שקדושת השביעית לא נפגעה, המטרה של התורה נפגעה, ולכן זה אסור.

לאור זאת, החזון איש והגרש"ז מצמצמים את ההיתר להתנות עם המוכר שהקדושה תישאר בכסף. אסור לעשות זאת בכמות מסחרית ולקנות בהמה (שאיננה כשרה) עבד או קרקע בעזרת מכירה שכזו.

החזון איש מוכיח את הדברים מהאיסור לשלם על שירותים בעזרת פירות שביעית. מדוע אסור לתת פירות שביעית בתמורה לעבודה שנעשתה, ובלבד שיאמר לפועל שהפירות קדושים בקדושת שביעית? מכאן הוא מוכיח שאסור להרוויח מפירות השביעית, גם אם טכנית הקדושה איננה נפגעת. הגרש"ז כותב דברים דומים.

סחורה ותשלום

כאמור, המשנה במסכת שביעית (ח, ה) אומרת שאסור להשתמש בפירות שביעית או דמיהם כתשלום על שירותים ועבודה. במסכת עבודה זרה (דף סב ע"א) מבואר שאיסור זה כלול באיסור סחורה.

במסכת קידושין (דף נ ע"ב, ובהמשך נב ע"א) נאמר שהמקדש בפירות שביעית – מקודשת.

תוספות (במסכת עבודה זרה, שם) דנים בשאלה אם כוונת הגמרא היא רק שהקידושין תקפים, למרות שאסור לעשות "סחורה" מעין זו בפירות שביעית, או שגם מותר לעשות זאת, מפני שהקלו מפני פריה ורביה.

מלשון זו, שחז"ל הקלו מפני פריה ורביה, החזון איש מסיק שתשלום על דברים שאין בהם ממשות (כמו על שירות, ובמקרה זה – על הקידושין) אסור מדרבנן בלבד (הוא מעיר שגם לפי השיטה האוסרת לקדש אישה בפירות שביעית, אין זה אומר שהאיסור הוא דאורייתא. מכך שבעלי התוספות אינם טורחים לבאר שיש הבדל מהותי בין השיטות משמע ששני התירושים מסכימים שהאיסור הוא מדרבנן, השאלה היא אם חז"ל הקלו משום פריה ורביה או לא).

ר"י הזקן מציע שתי אפשרויות מהו החידוש בכך שהמקדש בפירות שביעית מקודשת:

ג. אמנם קידושין נעשים באופן של מקח, אך האישה איננה סחורה, ולכן אין בכך איסור.

יש לציין שבירושלמי רבי יוסי אומר שאסור לקדש אישה בפירות שביעית, כשם שאסור לקנות אישה בפירות שביעית.

לאור זאת הצבענו על שלוש הבנות בקידושין:

לפי רבי יוסי בירושלמי: כמקח לכל דבר.

ר"י הזקן: אינה סחורה כלל.

תוספות: אינה סחורה, אך היא כסחורה. לכן קידושין בדמי שביעית אסורים מדרבנן.

ד. היינו חושבים שאמנם יש זכות הנאה ושימוש בפירות שביעית, אך אין לנו בעלות על הפירות. אי אפשר לקדש אישה

אלא בממון של המקדש. נמצאנו למדים שפירות השביעית נחשבים כבעלותו של הזוכה בהם.

אף רש"י (בקידושין שם) אומר שאחד החידושים הם שפירות שביעית באמת נחשבים לממונו של הזוכה בהם.

הפני יהושע ועצמות יוסף מבארים שמכיוון שאוכלים פירות שביעית כאכילה משלחן גבוה, הרי זה כמקדש משלחנו של אחר. מותר לאדם לאכול אצל אדם שהזמין אותו, אך האם יש לו בעלות על האוכל שהוא אוכל, לעניין קידושי אישה? המהר"ט (חלק א סימן קנ) מעלה את השאלה הזאת לאור הסוגיה שלנו. לחילופין המהר"ט מציע שמדובר באדם שקוטף לתת לאישה. אם כך, לא ברור שכאשר קטף באמת זכה לעצמו. לפי הסבר זה, המהר"ט מבין שניתן להניח שפירות שביעית שאדם זוכה בהם הם שלו לגמרי. השאלה היא אם במצב כזה הוא אכן התכוון לזכות עבור עצמו.

השלכה אפשרית לדין: סחורה בפירות שנקנו מנכרי

האם יש הבדל בין סחורה בפירות שקטף ישראל ופירות שקטף נכרי?

- ג. לפי בעלי התוספות איסור סחורה הוא רק על הקוטף. הרב סולוביצ'יק והגר"פ פערלא מבארים שהמוכר עובר על "לא תקצור" אלא אם כן הקצירה נעשית לאכלה. אם מישהו אחר קצר, אין איסור תורה במכירה.
- ד. המב"ט אומר שאם נכרי זכה בפירות לעצמו, מותר לקנות מהם. מפני שאינו מנשל בכך את זכותם של האחרים בפירות. באור שמה מחדד את הדברים: כאשר ישראל זוכה בפירות השביעית, הוא זוכה בהם באופן מוגבל, לפי תנאי התורה. אך הנכרי זוכה בהם לפי התנאים שלו. כלומר – ללא הגבלה. מכיוון שהגבלת הסחורה נובעת מהזכות הקניינית המוגבלת, במקרה זה קדושת השביעית לא תתפס בדמים.

מכירה במשקל

במשנה נאמר שאסור למכור פירות שביעית במדה משקל או מניין. בירושלמי נאמר שהמטרה היא למכור בזול. שואלים: אז שישקלו וימכרו בזול? עונים: אם כן, הוא לא ינהג קדושה. הרא"ש מבאר שבדרך זו ניתן להשיג מטרה כפולה: המכירה באומדן תוביל למכירה בזול, ובנוסף המכירה ללא שקילה מכבדת את הפירות יותר.

ברמב"ם נאמרים מספר דברים:

- א. "שלא יראה כסוחר" – משמע – יש זלזול בעצם השקילה.
- ב. "משהו מעין הפקר" – הפנמה שזכותו בפירות מוגבלת.
- ג. "מוכר אכסרה והדברים שמקבל הם דמי שביעית" – מעין תזכורת שיש לנהוג בדמים בהתאם. בהתאם לכך, הגר"א מבאר שהירושלמי עוסק בכבוד הפירות.

השלכת המחלוקת לשקילות שונות

מקובל שמותר לקנות פירות שביעית מנכרי, למרות שהנכרי שוקל את הפירות. המהר"ל דיסקין הקפיד שלא לשקול את הפירות. הרב שטרנבוך מתלבט אם הסיבה לכך היא מפני החשש שבשקילה יש פגיעה בכבוד הפירות. הרב זילבר אומר שאין צורך להחמיר בכך. השקילה לכל היותר אסורה מדרבנן, בשביל ספק שמא מטרתה היא גם כבוד הפירות אין חובה להחמיר. בהמשך לכך, הרב זילבר גם מתיר לשקול את פירות אוצר בית הדין בכדי לשלם את חלקו היחסי, מפני שהתשלום הוא על העבודה והעמל שנעשו בפירות, ולא על הפירות גופן. הרב קנייבסקי פוסק כדבריו. הרב ויטמן מציע להחמיר אם הדבר אפשרי.

ביחידה זו הקפנו את איסור הסחורה בפירות שביעית. ביחידה הבאה נעסוק באיסור ספיחים.